

Engage!

JOVES AL CENTRE DE LA PRODUCCIÓ CULTURAL

GUIA PER MILLORAR LA INTERACCIÓ AMB LA GENT JOVE
I PROMOURÈN LA PARTICIPACIÓ CULTURAL ACTIVA

Nil Barutel Gaspar
PEN Català

Agraïments

Vull agrair a Nicolás Barbieri, investigador de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques i professor del Departament de Ciència Política de la Universitat Autònoma de Barcelona, el seu temps i comentaris durant tot el procés de redacció d'aquesta guia. També vull donar les gràcies a totes les persones que vaig entrevistar per conèixer millor els seus projectes i organitzacions: la Rosalía Delgado (First Literary Dates), la Mon Mas (DeBAT a BAT), el Marcos Xalabarder (Escritura en Vivo), l'Alberto Soler (Proyecto Mandarache), l'Allan Berry (Scottish Book Trust), la Victoria Maitland (National Centre for Writing), la Tina Ramdeen (The Roundhouse), la Nahide Arabadji (Det Fria Ordets Hus), l'Arthur Besnard (Turfu les éditions) i l'Alessandro Luna (Scomodo). Per acabar, vull donar les gràcies al PEN Català i a la Gemma Rodríguez per la seva confiança.

INTRODUCCIÓ	4
QUÈ EM CAL SABER ABANS DE COMENÇAR?	5
Els drets culturals	5
L'accés: una dimensió de la participació cultural	5
Pràctica i decisió: altres dimensions de la participació cultural	6
Els mètodes de coproducció	7
El desenvolupament de competències personals	8
EL PROJECTE	10
Per a què em serveix aquesta guia?	10
DISSENY	11
Què em preocupa?	11
Quin és el meu objectiu?	12
Quins són els temes que tractaré?	13
A qui vull arribar? I com?	15
Com assoliré el meu objectiu?	16
Com m'organitzaré? El que haig de tenir en compte	17
IMPLEMENTACIÓ	20
Com hi participen els joves?	21
Quin és el meu rol com a organització?	25
El treball en xarxa	28
Per què em cal buscar partners?	28
Com ho puc fer?	29
AVALUACIÓ	31
Per què em cal avaluar?	31
Com ho puc fer?	32
Exemples d'avaluació	33
NO TE N'OBLLIDIS: FACTORS A TENIR EN COMPTE	35
BIBLIOGRAFIA	37
Bibliografia citada	37
Bibliografia dels projectes analitzats	38

INTRODUCCIÓ

El projecte **Engage! Young Producers**, cofinançat pel programa Europa Creativa de la Unió Europea, està liderat pel PEN Català i compta amb la participació de tres socis: Det Fria Ordets Hus (Växjö, Suècia), Krakowskie Biuro Festiwalowe (Cracòvia, Polònia) i el National Centre for Writing (Norwich, Regne Unit), a més de la col·laboració de les xarxes internacionals PEN International, International Cities of Refuge Network (ICORN) i UNESCO Creative Cities Network (UCCN).

Amb l'objectiu de **promoure la participació cultural de la gent jove a través de la literatura**, amb especial atenció als grups infrarepresentats, es pretén afavorir-ne la igualtat a l'hora de formar part de la vida cultural i accedir-hi, així com optimitzar l'impacte de les activitats de les organitzacions literàries en el seu desenvolupament personal. En aquest marc, la guia té la voluntat de ser una eina de suport per a totes aquelles organitzacions que vulguin treballar el disseny dels seus projectes mitjançant els mètodes de coproducció cultural per tal de millorar la interacció amb les persones joves.

Concretament, la **guia interpel·la totes les organitzacions literàries petites i mitjanes de l'àmbit europeu**, siguin públiques, privades o del tercer sector. Alhora, el document també pot ser d'interès per a les organitzacions educatives i culturals en un sentit més ampli, tals com administracions educatives departamentals, centres educatius, teatres o fàbriques de creació, entre d'altres.

El document s'ha elaborat a partir d'una revisió bàsica de la bibliografia, d'una anàlisi de les més de 40 iniciatives provinents de deu països (recollides al portal web del projecte) i de 10 entrevistes a les persones responsables dels següents projectes i organitzacions: els projectes *First Literary Dates*, *DeBAT a BAT*, *Escritura en Vivo* (tots tres de Barcelona) i el *Proyecto Mandarache* (Múrcia); les organitzacions *Scottish Book Trust*, *National Centre for Writing* (NCW) i *The Roundhouse* (Regne Unit); l'equipament *Det Fria Ordets Hus* (Suècia); l'associació *Turfu les éditions* (França) i l'organització *Scomodo* (Itàlia).

En darrer lloc, aquesta guia també pretén ser un **punt de trobada entre totes les organitzacions que treballen en aquest mateix àmbit**. Així doncs, al llarg del text i a la bibliografia podran trobar-se fàcilment totes les organitzacions que han participat, directament i indirectament, en la redacció d'aquest document, que beu del seu coneixement.

QUÈ EM CAL SABER ABANS DE COMENÇAR?

Prèviament a la redacció de la guia, hem revisat a la bibliografia els conceptes clau del document.

Els drets culturals

Els drets culturals formen part de la Declaració Universal de Drets Humans; en concret, l'article 22 assenyala que tota persona té dret a la "satisfacció dels drets econòmics, socials i culturals indispensables per a la seva dignitat i el lliure desenvolupament de la seva personalitat". Alhora, l'article 27 estableix que "tota persona té dret a participar lliurement en la vida cultural de la comunitat" i "a gaudir de les arts", a més del "dret a la protecció dels interessos morals i materials derivats de les produccions científiques, literàries o artístiques de què sigui autor".

Per tal d'establir-ne la concreció, molts són els estudis que s'han fet pel que fa a les dimensions bàsiques d'aquests drets, entre els quals destaquen dues perspectives, tal com exposa Barbieri (2015). La primera, la del Grup de Friburg (que reuneix destacats experts), que va concretar nou drets en la *Declaració de Friburg sobre drets culturals* (2007): 1) escollir la identitat pròpia, 2) accedir al patrimoni cultural, 3) pertànyer o no a una comunitat, 4) accedir a la vida cultural i participar-hi, 5) expressar-se en la llengua escollida, 6) el dret d'autor, 7) el dret a l'educació, 8) el dret a la informació i 9) el dret a participar de l'elaboració, execució i avaluació de polítiques culturals. La segona, de manera complementària, és l'anàlisi de Farida Shaheed (2014), relatora especial de l'ONU pel que fa als drets culturals, que identifica tres dimensions clau i interdependents: la lliure creativitat, l'accés al patrimoni cultural i la diversitat.

Segons Barbieri, per entendre de què parlem quan fem referència als drets culturals, els conceptes de "ciutadania, desenvolupament i sostenibilitat" són clau. En paraules seves, "la pràctica cultural és una dimensió nuclear de la ciutadania" i "sense el dret d'accés, de participació i de contribució a la vida cultural, qualsevol procés de desenvolupament s'enfronta al risc de no ser plenament sostenible" (2015, 19).

L'accés: una dimensió de la participació cultural

L'accés a la participació cultural implica permetre a la ciutadania "fer ús de la cultura disponible en l'oferta", obrint les portes a persones que prèviament, degut a diferents obstacles, no podien accedir-hi. L'accés, al marge de l'acostament a diversos productes culturals o de la freqüència pel que fa a l'assistència, entre d'altres aspectes, ha comportar també una "experiència de desenvolupament personal i de plaer" (Interarts, 2008, p. 2-3).

Tanmateix, les dades mostren que una part important de la població no participa en activitats culturals *mainstream*, especialment les persones que es troben en contextos més desfavorits, les quals hi tenen una menor participació que les persones amb estudis superiors i uns ingressos més alts (Culture Action Europe et al., 2017a, p. 71). Tal com diu l'European Civil Society Platform on Access to Culture, el dret d'accés és encara més essencial en aquells ciutadans amb reptes econòmics i socials, entre els quals esmenta les persones joves (Culture Action Europe et al., 2017a, 71).

Per acabar, també convé assenyalar que les barreres en l'accés, que en el passat eren físiques o financeres, ara també són de caràcter més intangible, com ara sensorials i cognitives, culturals (fent referència a interessos individuals i experiències de vida), d'actitud (relacionades amb la cultura i ambient de la institució), tecnològiques (per exemple, no difondre els programes de la institució adequadament mitjançant les TIC en dificulta l'accessibilitat) o psicològiques (com ara la percepció de les institucions culturals com a llocs elitistes, dirigides a persones ben educades i sofisticades, o el rebuig de formes específiques d'expressió cultural, percebudes com a poc interessants o ofensives) (Culture Action Europe et al., 2017a).

Es tracta, doncs, d'un problema crucial, ja que s'ha de tenir en consideració tota la ciutadania i la seva diversitat (Culture Action Europe et al., 2017a, p. 53-56).

Pràctica i decisió: altres dimensions de la participació cultural

El concepte de la participació reconeix la ciutadania com a "interlocutor actiu, que es pot consultar –o, si més no, implicar– en la planificació i la creació de l'oferta cultural", com ara en processos creatius, en la presa de decisions o en la definició de contingut rellevant (OMC, 2012, p. 7; Culture Action Europe, 2017c, p.12).

Tot i ser un concepte ample i complex (inclou des d'anar a un concert fins a participar en una activitat cultural d'una comunitat), existeix "una àmplia gamma d'eines, enfocaments i estratègies per participar de manera constant i significativa". L'estudi *Guide Part II – Rules for Audience Development* també exposa la voluntat de recuperar els joves com a companys i no com a consumidors, a més de compartir que aquesta participació activa pot fer-se mitjançant diverses pràctiques, "des de la consulta ocasional fins a la planificació participativa i les accions creades conjuntament" (Culture Action Europe, 2017c, p.12).

Referent a les desigualtats, sense aquest accés a la vida cultural i a la cultura no tothom té les mateixes opcions de desenvolupar relacions socials i culturals, considerades clau per "mantenir una coexistència satisfactòria en condicions d'igualtat" (Interarts, 2008, p. 2-3). De fet, diversos informes afirmen que moltes institucions culturals que reben finançament públic, sovint "d'alta cultura", beneficien un segment molt concret de la població, agreujant les desigualtats

existents. Així doncs, cal establir mesures per garantir l'equitat, augmentant la participació i l'eficiència dels recursos, afrontant les desigualtats en la distribució de recursos i assegurant que arriben (especialment els fons públics) a tanta població com sigui possible, especialment important "a la llum de l'agenda de la justícia social" (OMC, 2012, p. 11 i Culture Action Europe, 2017a, p. 71).

Tenint en compte que un dels reptes principals d'Europa és el trencament de les barreres entre diferents cercles i grups de la societat, cal augmentar la participació essent autocrític amb la composició de cada organització, ja que "les nostres experiències comunes es converteixen en la base dels valors compartits", i per això cal "prioritzar espais i iniciatives culturals que combinin audiències, que ajuntin diversos grups ètnics, d'edat i socials per a experiències comunes" (Culture Action Europe, 2017c, p. 14).

Els mètodes de coproducció

Els mètodes de coproducció fan referència als processos que tenen com a objectiu contribuir a l'apoderament de les persones joves, generant experiències significatives en les seves vides i en les quals assumeixin part de l'autoritat i la responsabilitat del resultat final (PEN Català et al., s. d., p. 4). Aquest tipus de procés compta amb els professionals del sector, que "animen i orienten els participants a desenvolupar solucions per a ells mateixos" (Garry i Goodwin, 2015, p. 54), fet que comporta que la relació entre participants i artista o persona medidora s'enforteixi, a més de difuminar els rols que típicament s'associen a cadascú.

Així doncs, la participació en aquests processos és activa, a més de tenir "el valor de formar i desenvolupar les habilitats de les persones participants", siguin joves, gestors o coordinadors de les diferents iniciatives (PEN Català et al., s. d., p.4). Alhora, animant l'artista i les persones participants a crear solucions conjuntament, es considera que el resultat final, sigui o no un punt clau de tot el procés, serà més adequat i rellevant pel participant (Garry i Goodwin, 2015, p. 54).

En darrer lloc, detallem breument les següents característiques dels mètodes de coproducció (PEN Català et al., s. d., p.4-5):

- El procés de treball va més enllà d'un esdeveniment concret: el projecte, desenvolupat abans i després d'un possible esdeveniment, promou relacions d'entesa mútua en les quals ambdues parts es comprometen en el procés de l'activitat cultural en qüestió.
- Com que la participació en processos de coproducció es fonamenta en la coautoria, s'estimula que la responsabilitat en el disseny i presa de decisions sigui compartida, fomentant un alt nivell de participació.
- El fet de compartir la responsabilitat implica la necessitat de ser flexible amb la diversitat d'actors i factors, i ser conscients dels processos que poden no anar bé, dels riscos que cal assumir.

- També és necessari el compromís de coproducció entre les persones participants i les organitzacions (incloent-hi el lideratge, la gestió i el conjunt de l'estructura).
- Per acabar, l'avaluació, qualitativa i quantitativa, hauria de considerar, entre d'altres aspectes, el grau d'assoliment dels objectius plantejats, especialment el nivell de compromís, les habilitats i competències i els vincles establerts.

El desenvolupament de competències personals

Segons la Recomanació del Parlament Europeu i del Consell de 18 de desembre de 2006 sobre les competències clau per a l'aprenentatge al llarg de la vida, la cultura i la creativitat són una de les vuit competències. Segons el document, a més, aquestes són les competències que "totes les persones necessiten per a la seva realització i desenvolupament personal, així com per a la ciutadania activa, la cohesió social i l'ocupació" (p. 13).

La participació cultural, doncs, a més de reconèixer-se com un dret de tota persona, és un "pilar clau per al desenvolupament personal, la creativitat i el benestar" (Culture Action Europe, 2017a, p.71). Segons l'esmentat informe *Guide Part II – Rules for Audience Development*, els estudis de casos mostren que hi ha "una connexió entre la participació activa i la sostenibilitat de les relacions" i un "impacte democràtic en una comunitat", així com vincles entre "la participació cultural i les dimensions clau de les nostres vides". També l'informe elaborat per experts dels estats membres de la UE dins l'Agenda Europea per a la Cultura afirma que la cultura "facilita la inclusió social", trencant l'aïllament i permetent l'expressió personal, entre d'altres implicacions (OMC, 2012, p.12). En conclusió, "la ciutadania, la salut, el benestar i la competència innovadora, tots es veuen afectats per trobades col·lectives i creatives" (Culture Action Europe, 2017c, p. 8-12).

La seva rellevància es fa especialment palesa quan tenim en compte el context actual. Tal com s'exposa des d'Interarts, "independentment de la creixent multiculturalitat a Europa, calen més estratègies on les polítiques i les accions culturals puguin considerar-se un element important de les polítiques antidiscriminació i de pràctiques concretes contra el racisme i la desigualtat", ja que les iniciatives en aquest àmbit promouen "la comprensió i el respecte per la diversitat cultural, desenvolupen habilitats interculturals i estimulen la participació de persones joves passives i desfavorides en experiències culturals" (Interarts, 2008, p. 18).

Fent un repàs de la literatura (Interarts, 2008; Garry i Goodwin, P., 2015), destaquem algunes de les implicacions pel que fa al desenvolupament personal de la gent jove a partir de la pràctica cultural:

- Millora l'autoconfiança, l'autoestima, la paciència i l'expressió personal;

- promou el treball en equip i les competències interpersonals, tals com d'acompanyament i guiatge o d'establiment de xarxes entre persones i organitzacions;
- incrementa la participació en societat i supera discriminacions i tensions causades per diferències culturals, a més de trencar preconcepcions;
- incrementa el desenvolupament d'habilitats crítiques, així com l'accés a la informació i serveis;
- promou la integració social i la participació en el mercat de treball;
- contribueix a la salut, felicitat i benestar individual i col·lectiu.

EL PROJECTE

Per a què em serveix aquesta guia?

Una bona definició i planificació del projecte permet agilitzar-ne el desenvolupament i facilita el seguiment de les activitats i l'avaluació dels objectius. A més, evita la pèrdua d'interès que es produeix quan no es té allò que es necessita en un moment determinat, afavorint un major rendiment de les persones que hi participen i generant bones expectatives.

La guia, doncs, planteja diverses estratègies per tal de millorar la interacció amb la població jove i promoure'n la participació cultural a través de la literatura. Ho fa a partir dels següents apartats:

1. Disseny

Moment del diagnòstic i de les propostes d'actuació, en què decidirem els agents amb qui treballarem, procurant assegurar la participació dels joves, la manera en què desenvoluparem les habilitats i competències seleccionades i l'avaluació que durem a terme.

2. Implementació

Etapa en què durem a terme el procés planificat en la fase anterior, amb les tasques i responsabilitats acordades, així com els mecanismes de revisió del projecte i el seu tancament.

3. Avaluació

Fase de reflexió i valoració dels objectius del projecte, així com dels aprenentatges i dels aspectes organitzatius i metodològics. Durant el disseny ja haurem establert els mecanismes de revisió que es faran servir abans, durant i a l'acabar el projecte, així com els agents participants.

DISSENY

La primera fase del projecte ens permet fer el diagnòstic de la situació i pensar possibles propostes d'actuació, una etapa en què els processos participatius són importants perquè permeten tenir diversos punts de vista. En l'àmbit concret de les arts, a més, el pensament divergent és de gran ajuda, perquè ens pot ajudar a formular propostes molt enriquidores (Vallvé, 2014, p. 18).

Què hem de tenir en compte?

1. Cal **decidir amb quins agents compartirem aquesta fase**. Pel que fa a les persones joves, si bé considerem molt positiu que en formin part, el seu grau d'implicació podrà variar depenent del context de cada organització. *El disseny del Proyecto Mandarache va contrastar-se amb les persones que participarien en el projecte (cos docent de secundària, equips de biblioteques i tècnics de joventut) per llançar un projecte pilot (projecte d'anàlisi per veure si funcionava o no). What's Your Story?, en canvi, va parlar amb joves que havien col·laborat amb ells abans, però també amb d'altres que no ho havien fet.*
2. Podem **dur a terme processos de consulta**, per exemple parlant amb d'altres organitzacions que poden ser expertes en l'àmbit que volem treballar, o revisant avaluacions de projectes anteriors. És el cas de *What's Your Story?*, que va modelar-se a partir d'exemples de projectes anteriors (mentories, retirs d'escriptura, etc.).
3. La **retroalimentació i sostenibilitat del projecte**, és a dir, el conjunt de mecanismes que poden facilitar la transferència de coneixement dins el mateix projecte. *DeBAT a Bat*, per exemple, un projecte de tres anys, ho fa de la següent manera: el primer any, cada biblioteca rep tres capsos (contenen el material per a l'activitat) i l'acompanyament d'una biblioteca; el segon, rep dues capsos perquè la tercera es dissenya de forma cocreativa; i el tercer any són padrins d'una biblioteca que comença.

Hem organitzat aquest primer apartat a partir d'un seguit de preguntes.

Què em preocupa?

El primer pas és fer una anàlisi de la situació de partida per veure què és el que volem canviar o a què volem donar resposta. Un exemple molt clar d'això el trobem al projecte ART31 (The Gulbenkian):

Tal com explica la directora d'Arts i Cultura de la Universitat de Kent (ART31 Kent, 2017a), el projecte ART31 va crear-se arran d'haver-se posat de manifest que, tot i ser un dret, en realitat l'article 31 de la Convenció sobre els Drets de l'Infant no s'estava aplicant. Alhora, tot allò relacionat amb les arts juvenils de Kent ho decidien majoritàriament adults, sense que la gent jove hi pogués dir res. Per això, es va crear

ART31 per “donar la veu als joves i capacitar-los per liderar el procés”. El seu lema és “cap decisió sobre nosaltres sense nosaltres” (AMA Culture Hive, 2016).

També el *Proyecto Mandarache* va forjar-se a partir d’una anàlisi del context. Segons el mateix Alberto Soler, coordinador de la iniciativa, tots els estudis sobre participació ciutadana i pensament crític mostren que, sense una societat lectora, és difícil tenir una ciutadania activa i capaç d’entendre un discurs polític cada cop més complex i que necessita respostes més afinades, i per això van apostar per entrenar-se amb el llenguatge i fomentar la lectura.

Un cop tenim clar el que ens preocupa, convé enllaçar aquestes necessitats amb les accions (com ho faré). Tot aquest procés de canvi podem plantejar-lo en un cicle global de quatre fases (que veurem més en profunditat a l’apartat d’avaluació: la detecció de necessitats i problemes (*needs assessment*); la revisió de bibliografia sobre projectes previs o, en cas que no existeixi, la formulació d’objectius avaluable; el disseny de les principals accions i estratègies (amb els indicadors de procés i de desenvolupament del projecte); i, finalment, l’avaluació de la intervenció, a partir de valorar-ne els resultats o l’efectivitat (Chinman et al., 2004, a Ariza i López, 2017, p. 7).

Quin és el meu objectiu?

Un cop feta la diagnosi, és més fàcil definir els objectius, que poden ser molt diversos¹. Identifiquem dos aspectes clau:

1. En aquest moment de concreció, i especialment a l’inici d’un projecte, és important **establir els objectius mínims** perquè el projecte compensi i sigui gratificant. Amb el temps, ja hi anirem incorporant nous objectius.
“La primera vegada ho tenia tot pensat (era una idea una mica peculiar i em feia una mica de vergonya). A més, quan fas una cosa nova, has de ser prudent perquè la pressió és molt gran. Tenia al cap tot el que volia, però no era conscient que era tan ambiciós i, quan s’apropava, vaig veure que havia de renunciar a molts objectius. Amb els anys, s’han consolidat molts objectius. Una cosa és l’objectiu ideal i l’altra la realitat.”
(R. Delgado, creadora de *First Literary Dates*)
2. Cal **tenir en compte les persones receptores de l’activitat**, atès que els objectius específics i les accions per assolir-los variaran en funció de com siguin aquestes persones. Agafant d’exemple *First Literary Dates*, els objectius específics van definir-se partint de la detecció de les prioritats de l’alumnat: les relacions entre alumnes, la qüestió tecnològica/audiovisual i la llibertat d’escollir lectures

¹ De fet, si bé aquí en parlarem breument, el document *Informe analític* vinculat a aquest estudi, recull els objectius dels projectes presentats al portal d’Engage!; n’hi ha de caure principalment social, d’altres que donen prioritats a l’afavoriment de la creativitat o al foment de la interdisciplinarietat.

(per això el projecte agrupa les lectures a l'anomenat menú de llibres, on hi ha des dels clàssics més canònics a llibres més comercials, entre d'altres).

Com a exemples d'objectius, ens fixem en aquells que busquen:

1. **Ampliar l'accés a la cultura i fomentar la participació en la vida cultural:**
 - *School of Reading*, a més de promoure la lectura i les habilitats de lectura, vol donar eines per a un accés fàcil i efectiu a la cultura, afavorint que les persones participants formin part de la vida literària.
 - *Livet Bitch!* pretén enfortir la posició i les oportunitats de les noies joves, així com incrementar la seva participació en la vida cultural.
 - *Letras y Fútbol* té per objectiu fomentar el consum cultural entre el públic habitual del futbol mitjançant trobades amb escriptors, diverses activitats i campanyes de foment de la lectura amb joves i publicacions de contes inèdits de futbol, entre d'altres iniciatives.
2. **Apoderar el jovent**, sigui creativament, fent seu el dret d'expressió, o pel que fa a habilitats d'escriptura o comunicació, com a *Young Muslim Writers Award*. L'espai Lava (Kulturhuset, Estocolm), pensat per a joves de 13 a 25 anys, va redissenyar-se amb l'objectiu de potenciar la cultura juvenil de tota la ciutat i apoderar artistes i professionals joves perquè utilitzessin el seu dret d'expressió.
3. **Fomentar la lectura i l'escriptura**, com als projectes *Lectura Jove*, *Literapolisbcn* o *Escritura en Vivo*, que pretén alliberar l'escriptura i transmetre que "escriure mola", traient-nos de sobre tot allò que ens bloqueja, en paraules del mateix Marcos Xalabarder, responsable del projecte.

Quins són els temes que tractaré?

També ens cal concretar els temes que prioritzarem, és a dir, el contingut del projecte. Tres factors poden fomentar la implicació juvenil:

1. Que els joves hagin pogut triar els temes que es tractaran i/o que donin resposta a problemes que els envolten i els afecten, fomentant-ne la motivació i el sentit de la responsabilitat.
2. Que puguin vincular-s'hi emocionalment, que la passió hi jugui un paper important i puguin compartir com se senten i com estan, i que es reforcin els vincles entre els joves participants o entre les diverses persones implicades.
3. Que els continguts estiguin relacionats amb els seus interessos clau, com poden ser els esports (projecte *Letras y Fútbol*), les xarxes socials o els dispositius mòbils (projecte *Literapolisbcn*), o llenguatges artístics que els són habituals i compartits amb persones de la seva generació (projecte *Versebrant* o *The Hip-hop Shakespeare Company*).

Com a recomanacions, exposem quatre grans blocs de temes, molts dels quals presents en projectes recollits pel portal d'Engage!:

1. Inclusió social:

- *The Poetry Project* treballa l'empatia entre les persones refugiades i la població de Berlín, a més de donar veu a tots els temes que els preocupen i envolten: la por, l'abandonament, la nostàlgia o la solitud.
- *Livet Bitch!* treballa l'enfortiment de la posició i oportunitats de les noies joves en la vida cultural, i alguns dels temes dels tallers són el sexisme, la sexualitat, l'homofòbia o el feminisme.
- *Gulbenkian* fomenta la cessió del poder de decisió a perfils molt diversos, tals com persones refugiades, sol·licitants d'asil o persones amb autisme, entre d'altres.

2. Pensament crític:

- *Versebrant* fomenta la consciència crítica i reflexiva a partir de l'anàlisi de situacions de discriminació com ara el masclisme, l'homofòbia, el racisme o l'auge de l'extrema dreta.
- *Det Fria Ordets Hus*, a partir de les temàtiques de llibertat artística i llibertat d'expressió, tracta temes com el patrimoni literari, el feminisme, la igualtat de gènere, el racisme o la migració, així com la democràcia o els prejudicis.
- Altres exemples són *Writing and Solidarity*, que a través de la lectura promou el coneixement i la reflexió sobre les desigualtats socials, o *Scomodo*, que visibilitza alternatives socials i culturals de Roma.

3. Expressivitat i emocions:

- Pel que fa a l'expressivitat, *Taller de Lectura Jove* treballa l'expressió oral en debats a partir de certes lectures; *Grectubers*, en canvi, fa un treball més global, en què cada jove participant fa una recomanació teatral a partir de la seva experiència personal i amb total llibertat; i l'espai Lava cedeix l'espai per a l'apoderament dels joves artistes i professionals pel que fa al seu dret d'expressió artística.
- Respecte al treball emocional, les jams d'*Escritura en Vivo* tendeixen a ser de caire emocional i expressives, sobre com estem i com ens sentim, mentre que *Tomorrow is Never a New Day* vincula l'escriptura amb l'experiència personal de créixer amb la pobresa als països nòrdics.

4. Temes d'interès i d'actualitat:

- *First Literary Dates* vincula la literatura amb temes d'interès per a la gent jove, com el canvi climàtic, el feixisme o el feminisme. També *Versebrant* tracta temes d'interès actual i d'especial influència, com el consum de drogues, les xarxes socials, l'assetjament escolar o els rols de gènere.

- *The Hip-hop Shakespeare Company* aborda temes com la cultura i la història africanes, els drets humans, el racisme i la història, incloent-hi la història del hip-hop i el llegat de l'esclavitud. En general, el projecte reflexiona sobre l'educació d'avui dia, així com sobre el coneixement. Altres temes poden ser la violència, la guerra, la pobresa o la cobdícia.
- *Searching for Nadia* va explorar els processos de radicalització, injustícia social, pertinença i què vol dir ser jove en les societats contemporànies, com també les creences religioses i els valors humans en la societat actual.

A qui vull arribar? I com?

Durant el disseny també haurem de concretar a qui ens dirigim, quins són els destinataris del projecte. Depenent de la població amb qui vulguem treballar, la manera d'actuar variarà. *The Orwell Youth Prize*, per exemple, posa l'accent en els joves que presenten situacions de desavantatge educatiu fora de Londres. Així doncs, caldrà preguntar-nos si ens adrecem a un perfil concret o a un sector de la població més ampli, i si la decisió presa és realista segons el context de la nostra organització.

Tenim diverses estratègies per arribar a la gent jove:

1. **Xarxes socials:** tal com diuen des d'ART31, l'àmbit digital és el principal (les persones joves són molt més propenses a veure anuncis a Facebook que els cartells de la ciutat). (AMA Culture Hive, 2016)
2. **Cara a cara:** si bé les xarxes socials són clau, les trobades cara a cara són possiblement millor a l'hora de transmetre la passió cap a un projecte. Tal com diu Arthur Besnard (*Turfu les éditions*), a l'hora de trobar-te i treballar amb persones joves (tot i que això és aplicable a qualsevol persona), cal ser capaç de connectar-hi, cal ser un animador o animadora.
3. **Centres educatius:** tenint en compte que és l'espai que agrupa tota la població jove (en l'etapa de l'educació obligatòria), els tallers en centres són molt positius per incentivar-ne la implicació.

Exemples:

1. El **Handover Festival**, per aconseguir formar un grup divers de persones joves, va dur a terme els següents passos:
 - a. Van contactar amb els instituts, enviant cartes a l'equip directiu.
 - b. Van dur a terme trobades amb l'alumnat, en les quals va ser difícil trobar la manera de captar la seva atenció, ja que compartir què era un festival de literatura i saber si voldrien formar-ne part no va ser fàcil. El desllorigador va ser la temàtica del festival (activisme social i llibertat d'expressió), que va generar moltes respostes entusiastes.
 - c. Va fer-se la selecció de les diferents candidatures, revisant i fent una tria dels qui van creure que semblaven més compromesos i que, alhora, semblaven tenir grans idees.

2. La biblioteca **Punkt127** va segmentar el públic de l'equipament (una estratègia que també va desenvolupar el Kulturhuset, Estocolm) anunciant-se com una biblioteca per a infants i joves, on aquests se sentissin escoltats i respectats. Un factor que consideren clau per a l'èxit va ser el perfil dels bibliotecaris o bibliotecàries, que, a més de saber connectar amb la població jove, van establir-hi relacions de confiança que sovint van estendre's al seu entorn familiar. Les seves claus de l'èxit (PEN Català, 2018):
 - a. Confiança: construir una relació de confiança mútua amb les persones joves les fa sentir segures i és la millor manera d'evitar conflictes.
 - b. Normes: informar des del principi de què es pot fer i què no.
 - c. Recompensa: cal recompensar tothom que compleixi les normes, s'ha de saber què hi guanyen.
 - d. Reconeixement: retornar a les persones joves una imatge positiva d'elles mateixes, que les apoderi i els doni seguretat.
 - e. Diàleg: cal escoltar, si volem bastir una relació basada en el diàleg i l'acord.

En darrer lloc, s'ha de recordar que és fonamental establir els criteris de selecció adients per accedir al nostre projecte, ja que a vegades poden ser una barrera. Un text llarg en un procés d'inscripció, per exemple, pot ser un obstacle per a algunes persones, i un formulari breu pot facilitar un nombre més alt d'inscripcions, si aquest és el nostre fi.

Com assoliré el meu objectiu?

El següent pas serà concretar el projecte, el conjunt d'accions que durem a terme per assolir els objectius, com ara un taller (que pot ser d'escriptura o de lectura) o un projecte de creació o cocreació, entre d'altres opcions.

El *Premi de Literatura Protagonista Jove*, per exemple, amb l'objectiu d'estimular la lectura d'imaginació, crea un jurat format per nois i noies. Concretament, per aconseguir que el major nombre possible de joves llegeixin els llibres seleccionats, es creen jurats dins de cada centre docent, llibreria o biblioteca, presenten i defensen els llibres davant dels seus companys, duen a terme la votació i, entre tots, trien el que consideren millor (Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil, 2019).

Depenent del projecte desenvolupat, les competències personals, interpersonals i socioculturals treballades (aquelles que tenen a veure amb la realitat que ens envolta, la seva anàlisi i com ens hi relacionem) seran diferents, tal com podem veure en els següents tipus de projectes²:

² El document *Informe analític*, vinculat a aquest estudi, conté una ampliació de la informació, analitzant les competències personals, interpersonals i socioculturals treballades en els projectes seleccionats pel projecte Engage!.

1. **Tallers d'escriptura:** des del punt de vista personal, incideixen principalment en la comprensió lectora, l'expressió oral i escrita i la creativitat, afavorint la confiança, la imaginació, el lideratge i la col·laboració.
2. **Tallers de lectura:** a més d'incidir en la comprensió lectora i l'expressió oral, estimulen molt directament l'escolta i les habilitats dialèctiques.
3. **Projectes de creació i de cocreació:** des del punt de vista personal, potencien la creativitat i la innovació, a més de treballar a partir de la reflexió i anàlisi de la realitat que ens envolta. Alhora, afavoreixen el canvi de rols i fomenten, així, multitud de competències (com ara la tecnològica en el moment d'editar un videoclip). Des del punt de vista interpersonal, aquests processos fomenten la interacció activa entre persones diverses i l'empatia, ja que els canvis de rol permeten sortir del fer habitual d'una persona, veure'ns a nosaltres mateixos d'una altra manera i situar-nos al lloc de l'altre. Quant a la dimensió sociocultural, aquests projectes comporten una nova manera de relacionar-se amb la cultura i amb el camp concret en el qual es treballa, l'adquisició d'un nou llenguatge i una nova manera d'entendre el nostre entorn, de manera que augmenta la nostra sensibilitat cap a la realitat que ens envolta.
4. **Projectes d'arts en viu i de caràcter improvisatiu:** a més d'incentivar la lectura i expressió escrita de forma original (ja que cada procés és únic i diferent a l'anterior), fomenten la improvisació i l'adaptació ràpida a contextos canviants (degut a les diferents proves i dinàmiques), a més de la interpretació en directe davant d'un públic.

Livet Bitch!, que té com a un dels objectius enfortir la posició i oportunitats de les noies joves (incrementant la seva pràctica i vida cultural), treballa a partir de la participació en tot el procés de creació d'una obra de teatre, a més de realitzar tallers per escoles.

Com m'organitzaré? El que haig de tenir en compte

Prèviament, ressaltem dues consideracions:

1. **Ens cal garantir la participació activa de tothom:**
 - a. D'una banda, hem de poder **dissenyar estratègies diverses per fomentar la participació activa** de les persones joves durant tot el projecte, incloent-hi la presa de decisions. Tal com expliquen des de *The Roundhouse*, sovint hi ha el mite que els participants vindran i "passarà", però tot necessita estar planificat, cada sessió, amb la finalitat d'assolir l'objectiu final del projecte.
- Estratègies de *DeBAT* a *BAT* per a una participació activa:
- Escolta activa: tan important és el que diem com el que diuen els altres.
 - Diàleg: a través de preguntes obertes (l'art de preguntar-se).
 - Narració oral: necessitat d'explicar i compartir històries.
 - Joc: reflexionar i aprendre jugant.
 - Lectura en veu alta.

El Bitch Council (*Livet bitch!*), per exemple, consta d'un grup de noies que aporten suggeriments i desitjos sobre els continguts del projecte, a més d'implicar-se i participar en el control del disseny i la direcció.

- b. De l'altra, hem de **donar resposta a la diversitat**: tal com explica Joan Bustos, creador del *Projecte Lectura Jove*, "caldrà conjuminar estils d'aprenentatge diferents, capacitats diferents i, de manera especial en l'adolescència, graus de maduració personal també diferenciats" (Bustos, 2015). Alhora, en paraules de Marcos Xalabarder, "cada persona que participa té una veu literària i li hem de donar l'espai per tal que pugui expressar-se".
- El projecte *What's Your Story?* preveu tres maneres diferents de participació:
1. Programa d'ambaixadors/es: a més del retir, participen en la preparació de la Young Writer's Convention.
 2. Young Writer's Convention: un esdeveniment d'un o dos dies en què tothom pot participar de diferents maneres.
 3. Revista: les publicacions en aquest espai en línia, per i de gent jove, reben *feedback* d'estudiants del Màster de Literatura de la Universitat de Stirling).

A l'hora d'organitzar-nos, caldrà tenir presents totes les fases del projecte, així com les característiques de cadascuna. Això és especialment important si el projecte es desenvolupa en col·laboració amb un centre educatiu (degut a la càrrega acadèmica, especialment en l'últim any de secundària). Concretament, haurem de:

1. **Calendaritzar el projecte**: establint una línia dels esdeveniments del projecte per poder definir els temps i espais.
 - a. En primer lloc, haurem de **concretar el temps necessari** per a cada fase i per a la globalitat del projecte, tenint en compte la disponibilitat real.
 - b. En segon lloc, ens caldrà **establir el lloc on desenvoluparem les activitats**. Aquells projectes que s'inicien dins el marc escolar però que evolucionen cap a fora de l'escola, per exemple, sovint tenen dificultats a l'hora de trobar espais. El lloc, a més, haurà de ser un espai on tothom es pugui sentir còmode (participants i organització).
 - c. Finalment, també caldrà **acordar la regularitat de les trobades**, que dependrà de l'edat dels joves i de les joves, a causa de les diferents prioritats i obligacions. Segons l'experiència del NCW, les trobades regulars són millors, ja que ajuden a establir vincles i cohesionar el grup (sobretot a l'inici).
2. **Planificar les accions**, tenint en compte que:
 - a. Caldrà establir els mecanismes perquè els

Rosalía Delgado (*First Literary Dates*) explica una dinàmica que va dur a terme durant la primera avaluació d'una lectura rutinària: en lloc de fer un examen, l'avaluació consistia en una tertúlia sobre la lectura, i ella, com a professora, feia el rol de moderadora. Així, l'alumnat podia veure en què consistia la feina per quan ho haguessin de fer al projecte *First Literary Dates*.

joves **puguin adquirir les competències que hauran de desenvolupar** al llarg del projecte.

- b. També és important **definir els espais de seguiment**, els moments en què reflexionarem, compartint sensacions i impressions del procés, i pensarem si calen estratègies de canvi.
 - c. Finalment, també caldrà **establir els espais d'implicació en la presa de decisions**, les oportunitats que hi haurà durant tot el desenvolupament del projecte perquè les persones participants puguin implicar-s'hi.
3. **Distribuir tasques i responsabilitats:** és a dir, definir qui farà què en cada moment.
- a. Joves: assignar un rol concret a cada persona comporta, entre d'altres aspectes, l'assumpció individual de la responsabilitat, a més de facilitar l'especialització individual i la cooperació a l'hora de treballar. A més, fa que siguem conscients de les conseqüències que comporten els retards o el fet que alguna persona no faci la eina que té assignada. També pot considerar-se viable l'organització en comissions.
 - b. A nivell de projecte: ens caldrà pensar en els agents amb qui compartirem el desenvolupament del projecte, sigui puntualment o durant tot el procés, tal com veurem en el darrer apartat de la guia *El treball en xarxa*.
4. **Fer ús de llenguatges i canals propers:** tenint en compte el que assenyalàvem sobre les xarxes socials, cal tenir-les presents:
- a. A *Grectubers*, per exemple, un/a jove recomana un espectacle del Festival Grec de Barcelona en format vídeo a través de Youtube, i incentiva que el vegin altres joves.
 - b. *The Hip-hop Shakespeare Company* escull la música hip-hop, que pot ser propera a moltes persones joves, per treballar la literatura de Shakespeare, que sovint no és un llenguatge tan proper però que moltes vegades, sobretot en el cas del Regne Unit, es trobaran a l'institut.

IMPLEMENTACIÓ

La segona fase és el desenvolupament del conjunt d'accions pautades durant la fase de disseny, on haurem decidit l'estructura de tot el projecte, les tasques i responsabilitats (per assegurar la participació de tothom) i els llocs d'acció. Més concretament, també haurem d'assegurar els **mecanismes necessaris per fer un seguiment continu del projecte**, que contribueixen a la millora contínua de la iniciativa. Tal com veurem en l'apartat d'Avaluació, aquest seguiment està molt vinculat a l'estratègia d'avaluació global del projecte.

Molt sovint, aquesta etapa també incorpora un **esdeveniment que culmina el procés** que s'hagi dut a terme, motiu pel qual és important tenir en compte el següent:

Taller de rima de *Versebrant*:

1. Introducció a l'origen de la problemàtica que es treballarà (masclisme, racisme...)
2. Introducció a la història del moviment hip-hop i el rap.
3. Elements d'anàlisi del vers i la rima com a base per assolir recursos i destresa.
4. Mescla d'elements musicals i lingüístics, l'eterna lluita forma/contingut.
5. Conclusions i reflexions.
6. Concepció d'una cançó instrumental aplicant alguns dels recursos estudiats.
7. Enregistrament del tema o demostració en públic (amb micròfon i equip de veus).

(Versebrant, 2017, p. 7)

- Encara que molt sovint el procés és més important que la mostra o el resultat final del treball (en cas que n'hi hagi), **és convenient concloure l'etapa amb quelcom que pugui documentar el que s'ha vivenciat**, com per exemple un blog o pàgina web (*Tomorrow is Never a New Day* va culminar amb la publicació d'un llibre recopilatori de tots els texts produïts).
- En cas que s'organitzi un **esdeveniment final de tancament i celebració**, que pot ser una part diferent al procés realitzat, seria convenient **convidar totes les persones que hi hagin participat**, "per agrair-ho i sobretot per fer-nos conscients de les col·laboracions que han fet possible el procés i els aprenentatges" (Vallvé, 2014).

El Handover Festival, per tal d'assegurar que tothom hi pogués tenir accés, independentment de les circumstàncies, va decidir aplicar la política de "paga el que puguis". Així doncs, la tarificació dels diferents esdeveniments era esglaonada: £8, £5 o £3.

Com a exemple d'aquesta etapa, mostrem el desenvolupament del *Projecte Lectura Jove*, en què l'alumnat, en grups, ha de crear un *booktrailer* a partir de la tria d'una lectura. Es desenvolupa durant l'any escolar en quatre etapes diferenciades (Projecte Lectura Jove, s. d.):

1. **Etapa 1 (desembre)**: activitats/gimcanes a la biblioteca Pompeu Fabra de Mataró (participant en el projecte).
Aquest moment, que significa el primer contacte amb el centre i amb el llistat de llibres, inclou tasques com l'elaboració d'un treball en grup (avaluat a l'aula dins el mes de gener següent) o la tria de lectures. En acabar el procés, durant el trimestre següent, hauran d'haver llegit com a mínim dos llibres (per així poder escollir en grup aquell en què es basarà el treball per fer el *booktrailer*).

2. **Etapa 2 (gener i febrer):** les sessions, dins l'aula, es duen a terme amb la temàtica dels llibres i les diferents maneres d'explicar històries.
A més de tenir estones per llegir, es planifica la feina en equip i cada grup crea un blog específic, on es fa un recull de pistes i de pautes de treball, a més d'aplegar els *booktrailers* resultants a la fi del projecte.
3. **Etapa 3 (març):** també dins l'aula, s'explicaran els diferents recursos per fer el muntatge del tràiler. Així, l'alumnat es familiaritza amb temes, requisits tècnics i treballs previs (elaborats per alumnat de cursos anteriors) per després concretar-ho amb el treball de producció, de rodatge i de postproducció. Així, "l'alumnat aconsegueix aleshores omplir de sentit, de manera globalitzadora, estratègies apreses en diferents àrees curriculars: el resum de Llengua, la planificació de Tutoria, l'expressió corporal d'Educació Física, el disseny de vinyetes per a l'storyboard treballat a Visual i Plàstica..." (Bustos, 2015).
4. **Etapa 4 (abril):** lliurament dels *booktrailers* i entrega de premis.
El que es considera transcendent és "assumir la pròpia veu i exercir-la davant dels iguals, partint d'històries que emocionen, que intriguen, que fan pensar. Però la formulació és del segle XXI. Imatges, paraules, música: expressió. Tot compartit a la xarxa" (Bustos, 2015).
Els premis, del públic o del jurat, són sufragats pels patrocinis que s'han anat trobant al llarg dels anys i es duen a terme a la biblioteca Pompeu Fabra, a més d'estar mínimament coberts pels mitjans locals. Aquests poden ser llibres cedits per editorials, vals de compra dels comerços del barri o entrades de cinema, per exemple (PEN Català, 2019).

Com hi participen els joves?

Abans de descriure les estratègies que afavoreixen la participació de les persones joves, remarcuem dues consideracions:

1. **Llibertat, confiança i pertinença:** és necessari que les persones joves se sentin segures i còmodes, a més de valorades, i que puguin tenir un sentit de pertinença envers el que estan fent i respecte a la comunitat amb la qual treballen. Fer-los confiança permet que es prenguin molt seriosament el projecte (tal com explica la creadora del projecte *First Literary Dates*), i fer-los adonar del potencial que tenen els fa créixer (en paraules de Mon Bas, creadora del material de *Debat a Bat*).
2. **Creació i cocreació:** destaquem aquests processos perquè tenen una probabilitat més alta

"Els estudiants de *Turfu les éditions* que treballem en el projecte estem sols (en el bon sentit). Quan tenim alguna pregunta, ho demanem, però executem el projecte sols. Tenim la confiança i això és encoratjador. Aquesta llibertat és captivadora."
(A. Besnard)

Concretament, els projectes creatius, de caràcter individual o col·lectiu, tenen l'objectiu de crear peces de nova creació (que poden ser literàries), sorgides de la reflexió personal i que poden comptar amb mentors/es que fan tasques de suport durant tot el procés (*Young Company Writers, Writing and Solidarity, Livet Bitch!*), mentre que aquest procés s'accentua als processos de cocreació, quan un grup, conjuntament amb un artista, duu a terme tot el procés de creació d'una obra.

d'aconseguir una major implicació i participació activa. De fet, els avantatges d'ambdós processos són que l'alumnat és el responsable i protagonista de tot el procés i resultat final, si aquest es contempla, i això afavoreix una major implicació (ho podem veure a *EN RESIDÈNCIA*, *Versement* o *The Hip-hop Shakespeare Company*).

Per incentivar la participació activa de les persones joves, podem dur a terme diverses estratègies:

1. Cedir el poder de decisió:

- a. **Cedir certa responsabilitat dins un projecte:** a *Proyecto Mandarache* o *Premi de Literatura Protagonista Jove*, per exemple, es cedeix el poder de decisió a les persones joves participants, membres del jurat del premi, fet que promou el sentit de la responsabilitat.
- b. **Incloure els membres joves en els òrgans de decisió**, tal com passa a *The Roundhouse*: a més de comptar amb el consell assessor juvenil (assessora l'entitat en la presa de decisions), dos d'aquests membres formen part del consell principal de l'entitat com a patrons de ple dret.

“A Roundhouse, creiem que escoltar els joves només és el punt de partida. Prendre's seriosament el que diuen significa que després podem treballar amb els joves, no només per a ells. I creiem que qualsevol organització cultural que vulgui desenvolupar-se, fomentar actituds progressistes i seguir sent rellevant ha d'incloure els joves en els seus processos de decisió.”
(Roundhouse, 2017)
- c. **Promoure projectes autogestionats**, atès que la independència i l'autonomia afavoreixen la implicació i responsabilitat. N'és un exemple clar *Turfu les éditions*, una editorial gestionada per joves però que va començar com a projecte escolar. També podem esmentar *Scomodo*, si bé el projecte ja va començar de la mà de dos joves, que van crear una organització juvenil autogestionada i independent.

2. Potenciar els vincles:

- a. **Col·laborar amb entitats de l'entorn** incentiva la participació dels joves perquè implica nous estímuls i noves dinàmiques, tals com sortir de l'entorn habitual o trobar-se amb persones amb un perfil diferent a l'habitual. *Lectura Jove*, per exemple, treballa conjuntament amb la biblioteca municipal, fent tallers amb un narrador extern (formador i lingüista) que ajuda els nois i noies a “articular narrativament el producte que han de crear en equips” (PEN Català, 2019).
- b. **Trobar-se amb joves externs al grup habitual** és també un gran al·licient, tal com posen de manifest les trobades de *Proyecto*

Mandarache o la sessió final de *First Literary Dates*, en la qual es troben diferents centres educatius que han desenvolupat el projecte. Tal com ens explicava Mon Mas (creadora de *DeBAT a Bat*), la idea del circuit social del llibre és que sigui l'excusa per trobar-nos uns i altres.

- c. **Vincular joves d'edats diferents** és una altra manera d'incentivar la participació. Tal com explica Rosalía Delgado (*First Literary Dates*), la mentoria batxillerat-ESO era molt important dins l'institut, i mobilitzava l'alumnat a través dels llibres. Contribuint a la seva autoestima, s'apoderaven els estudiants de batxillerat fent-los referents culturals dels alumnes d'ESO, que tenien un referent dins l'institut.
- d. **Promoure una xarxa de persones amb idees afins**, com a *Young Ambassadors* (en el qual quinze joves són designats ambaixadors durant un any i, a través de les activitats, coneixen persones amb els mateixos interessos), també fomenta una implicació activa. Un altre exemple d'això és la *Young Company Writers*, de la *Royal Exchange Company* (Manchester), en què participen joves de 16 a 25 anys.
- e. **Identificar persones que poden ser referents** per a la gent jove, persones que ens permetran captar ràpidament la seva atenció, és també un bon esquer. *Letras y Fútbol*, a més de les trobades de debat sobre la relació entre futbol i literatura, compromet membres de l' Athletic Club de Bilbao a llegir els llibres que aficionats o lectors els han triat. I *Young People's Laureate* tria una poeta jove per inspirar i fer participar la població jove de Londres.

3. Canviar les dinàmiques de grup:

- a. **Treballar col·lectivament**, en grup, a diferència del treball individual, potencia els vincles entre participants, fomentant una participació més activa. A *Escritura en Vivo* es creen composicions improvisades escrites col·lectivament, ja que les obres són el resultat de la suma de les aportacions de cada participant, fet que, segons l'organització, els uneix entre ells.
 - Com trenquen el gel a *Escritura en Vivo*?
 - El teclat inalàmbric: passen el teclat i, anònimament, escriu el que sorgeixi.
 - BIOescriptura: pots deixar-te anar i escriure tot el que vulguis i com vulguis, sense límits, excepte si algú ve i et toca l'espatlla, que aleshores has de cedir el teclat.
 - Apel·lar a l'atractiu que té: no val forçar, sinó animar a participar. Hi ajuda molt l'ambient de respecte i celebració.
 - Amb respecte i sense exigència: cal escriure, no fer-ho perfecte. En resum, primer cal ballar, després ja es treballarà la tècnica.
 - Tenen col·laboradors que trenquen el gel.
- b. **Promoure el canvi de rols** també és un estímul, atès que permet desenvolupar competències que poden ser diferents de les de costum, un tret que pot cridar l'atenció. Com a *EN RESIDÈNCIA*, això fa

aparèixer noves formes de veure's un mateix, noves maneres de mostrar-se i de relacionar-se (també ho veiem a *Versebrant* o *The Hip-hop Shakespeare Company*). El canvi de rols, que es dona diverses vegades durant un procés de creació, també permet *fer aflorar invisibilitats*, és a dir, que tothom pugui trobar aquells àmbits o competències on se senti més còmode i ubicat.

- c. **Definir espais de reflexió en comú**, on tothom puguin sentir-se lliure a l'hora d'expressar-se (en espais com tallers i debats, més o menys guiats), també fomenta el diàleg, l'escolta activa i la narració oral. *DeBAT a BAT*, per exemple, planteja als joves diverses preguntes que guien aquest procés d'anàlisi i comprensió. El format dels tallers i els debats afavoreix l'expressió i saber explicar-se de manera participativa, a més de l'escolta activa i el diàleg.
- d. **Reduir els grups i fer-los més petits**, tot i dependre de les circumstàncies concretes de cada projecte, permet un repartiment equitatiu de l'atenció del facilitador i genera una competició positiva entre ells, segons l'experiència del NCW.

Mon Mas (*DeBAT a BAT*) explicava que a moltes cases han deixat de conversar (sopen davant la tele), de manera que cal trobar espai per a la conversa, per explicar històries i debatre, per tenir temps per saber com estem i com ens sentim. En el cas de *DeBAT a BAT*, "l'àlbum és la foguera" (el projecte s'estructura a partir d'àlbums il·lustrats).

4. Desenvolupar capacitats que els seran útils en el món laboral:

- a. **Plantejar la resolució de problemes que formen part de l'àmbit professional**, com ara el compliment de terminis, la previsió d'actuacions o la recerca de materials, crida molt l'atenció i també incentiva la participació (Bustos, 2015). *Turfu les éditions*, per exemple, difumina la separació entre l'escola i el fora escola, connectant alumnes i món laboral. En paraules d'Arthur Besnard, el projecte "té l'habilitat de connectar amb persones de fora del marc escolar, donant-nos més oportunitats".
- b. **Reconèixer la seva tasca com a professionals del sector** és un segon factor, com fan a la Royal Exchange Company, que valora els seus joves artistes com a membres de la companyia professional, anunciant les seves produccions juntament amb les de la temporada principal. També el projecte ART31 lluita perquè els joves, en lloc de ser considerats el "públic del futur", siguin ja tractats com a "artistes, productors, programadors, tècnics, activistes i públic" (AMA Culture Hive, 2016).

5. Fixar reptes i nous estímuls:

- a. **Canviar la manera de fer habitual** pot fer que de cop ens cridi l'atenció quelcom que abans ens era més aviat indiferent, com a *Lectura Jove*, que converteix en imatges el que es llegeix (que pot

ser un poderós estímul per llegir). Així, la predisposició d'uns i altres canvia si la proposta esdevé un repte amb unes coordenades diferents i assumeix unes dinàmiques oposades (PEN Català, 2019).

- b. **Fer ús de les noves tecnologies o les xarxes socials** (quotidianes entre el jovent) també pot ser un estímul en l'àmbit literari. *Searching for Nadia*, per exemple, va crear un espai online de debat perquè joves d'arreu d'Europa poguessin compartir impressions, mentre que *Literapolisbcn* fomenta la literatura a través de l'aprenentatge gamificat.
- c. **Obrir l'opció de rebre un premi**, tal com hem vist en diversos projectes, és una altra possibilitat: *Literapolisbcn* ofereix descomptes i entrades per visitar espais relacionats amb les novel·les, mentre que a *Writing and Solidarity* són dispositius carregats d'e-books de novel·les contemporànies.
- d. **Dur a terme una celebració o mostra final** sovint és un moment o esdeveniment del projecte que moltes persones destaquen que gaudeixen, ja que suposa un moment de trobada amb altres joves i la celebració del projecte (on les opcions són múltiples). Tanmateix, apuntem que un dels debats actuals en la relació cultura-educació és sobre si cal o no fer una mostra final (i, si cal, quina n'ha de ser la justificació i disseny). Tenint en compte que molt sovint el procés és la raó de ser del projecte, es qüestiona la necessitat d'un esdeveniment-resultat d'un procés de creació, ja que pot condicionar el procés.

Lectura Jove: el lliurament dels booktrailers i l'entrega de premis és el moment de la mostra de la feina feta, amb el plus d'exigència de fer-ho davant de la resta de l'alumnat. Segons Joan Bustos, "el que no s'ha perdut mai de vista és el vessant comunitari del treball resultant, que, a l'inrevés de la monografia o de la prova de comprensió sobre una lectura, només té raó de ser en funció del públic, que vol veure els seus companys i companyes actuant, caracteritzats, en contextos que no són l'escola, explicant històries que potser no coneixen i a les quals també potser s'acabaran acostant." (PEN Català, 2019)

Quin és el meu rol com a organització?

La via principal per millorar la interacció amb les persones joves és **generar el context per tal de donar-los l'espai i així possibilitar el codisseny i codesenvolupament d'un projecte** (l'acompanyament com a organització variarà segons el grau de codisseny). Per fer efectiva la cessió de lideratge, tal com expliquen des del NCW, cal un vincle de confiança (et permet fer un pas enrere i deixar-los fer), de manera que ells i elles prenguin la majoria de les decisions mentre que, com a organització, tenim un ull posat en l'objectiu global del projecte.

Un segon aspecte clau, en paraules d'Alberto Soler, és que, com a organització, ens cal saber **inspirar energia, centrar-nos en l'entusiasme i fer tot això de manera molt horitzontal**, relacionant-ho amb "l'efecte bola de neu". Per això, novament el vincle és clau. *Proyecto Mandarache*, de fet, compta amb dos nivells de lideratge: la regidoria de joventut, encarregada de la coordinació i de la transmissió de ganes i entusiasme; i els agents que materialitzen el projecte (equip de biblioteques, professorat i equip de mediació), que saben inspirar.

Fem una anàlisi detallada de les característiques que faciliten el nostre rol com a organització:

- 1. Predica amb l'exemple:** un dels reptes principals és ser una referència per al jovent. Per això, ens caldrà **ser molt clars en el disseny, objectius i avaluació**, fins i tot quan els recursos són escassos (llavors tota la planificació pot ser simple i senzilla). Alhora, recordem que cal preveure els espais de revisió i els mecanismes d'avaluació durant el desenvolupament del projecte.

"En educació, moltes vegades es confon l'objectiu a classe de literatura, ja que ser professor de literatura implica quatre-centes coses. En el meu cas, entre d'altres, l'objectiu era el de fomentar el gust per la lectura, introduir-los al món cultural i vincular la lectura amb el seu món, per així despertar l'interès i la curiositat."
(Rosalía Delgado, *First Literary Dates*)
- 2. Tingues en compte el context:** perquè el projecte es desenvolupi correctament, cal ser conscient del context social, econòmic i administratiu. Durant el primer any de *First Literary Dates*, per exemple, Rosalía Delgado ens explicava que "estava sola" i que va convertir l'aula en una espècie de plató gràcies a l'ajuda de l'alumnat i de l'equip. Tanmateix, a mesura que han anat passant els anys i el projecte ha anat creixent, la feina s'ha pogut distribuir i les tasques i responsabilitats han quedat repartides de manera més equitativa entre els agents.

L'Scottish Book Trust té en compte que Escòcia és molt diversa geogràficament (hi ha moltes illes, per exemple), ja que això dificulta els trajectes (temps i recursos) i cal tenir-ho en compte a l'hora de fer una previsió del nombre de places disponibles per a un projecte, entre d'altres aspectes.
- 3. Treballa en equip:** la majoria de vegades, diverses persones intervenen en l'organització i acompanyament d'un projecte, de manera que cal deixar clara la distribució de responsabilitats i tasques, des de l'empatia i el respecte. Això és especialment important en el cas de la persona o equip que treballarà colze a colze amb els joves. En aquests casos, caldrà fer la selecció adequada del perfil, definint les característiques de la tasca i
EN RESiDÈNCiA disposa d'una direcció global, exercida conjuntament per tècnics de dues administracions locals (l'Institut de Cultura i el Consorci d'Educació de Barcelona). Li corresponen les funcions de seguiment global del projecte, l'adequació als objectius, l'obertura d'espais comuns i de treball per als diversos agents, vetllar per la continuïtat del projecte o pel seu encaix en les respectives institucions, entre d'altres.
(Creadors EN RESiDÈNCiA, 2019)

establint els mecanismes de selecció. Com que els joves hauran de treballar col·lectivament, també en això serem un punt de referència. En paraules de Joan Bustos, "si els alumnes veuen un equip implicat guiant-los al llarg del procés, entendran que ja no és hora de lluites sofertes i individuals".

4. **Considera la formació:** moltes iniciatives, per assegurar-ne el correcte desenvolupament, requereixen que les persones involucrades adquireixin noves competències i habilitats. Això pot fer-se amb formació, com a *Literapolisbcn*, que ofereix al personal docent una formació reconeguda pel Consorci d'Educació (per tal d'aprofundir en la proposta i funcionament); o, indirectament, a través de material o personal de suport. *Literapolis*, per exemple, ofereix un equip de suport durant la realització del projecte a l'aula i per a la gestió de les visites dels escriptors als centres educatius, mentre que *The Orwell Youth Prize* posa a disposició del professorat i de l'alumnat diversos recursos, que es poden consultar a la seva pàgina web.
5. **Reconeix capacitats des de l'experiència:** segons algunes organitzacions (com l'Scottish Book Trust i Det Fria Ordets Hus), cal un equilibri entre la cessió de poder de decisió a les persones joves i l'experiència de la mateixa organització, per la qual cosa cal treballar conjuntament per valorar les opcions més realistes. De fet, els mateixos joves de *Turfu les éditions* comenten que és positiu tenir algú que pugui ensenyar-te com funciona alguna cosa, poder envoltar-te d'experiència i, al mateix temps, no tenir por de preguntar.
6. **Vetlla per la participació inclusiva:** hem de poder assegurar que tothom participi en el disseny i desenvolupament del projecte, tenint diverses estratègies per donar resposta a la diversitat de perfils (tal com hem vist en l'apartat anterior). Alhora, durant tot el procés cal que també siguem garants de la seva participació en la revisió i seguiment de les accions.

Algunes recomanacions i consells d'organitzacions que ja treballen amb joves:

1. **Converteix-te en un gran lector:** tal com afirma Alberto Soler, l'única persona que pot crear lectors és un altre lector, per això és necessari investigar molt i formar-te (en el seu cas, en tot el que té a veure amb joves i literatura).
2. **Compta amb l'experiència:** com a *Lectura Jove*, l'alumnat que ara comença ja té a l'imaginari el projecte, ja que ja fa deu anys que va començar. Això fa que ja coneguin algú que hi ha participat i que en tinguin ganes (PEN Català, 2019). Alhora, establir els mecanismes perquè el coneixement es traspassi entre participants de diferents edicions facilita el traspàs de coneixement.
3. **Deixa't canviar:** en paraules d'Alberto Soler, "el que hem descobert és que els que hem canviat més som l'equip de mediació, promoció i coordinació del projecte. El projecte, durant setze anys, ens ha transformat". També *DeBAT* a *BAT* n'és un exemple, ja que un projecte no només implica les persones que treballen directament amb la gent jove, sinó que té implicacions en tot l'equipament: a més dels bibliotecaris, tot l'equip humà va haver de saber que els joves arribarien, per tal que cada gest tingués un

impacte positiu (posant com a exemple el personal de consergeria, que és qui rep el grup).

4. **Fes pedagogia:** els canvis poden no agradar a tothom, i per això cal treballar per il·lusionar i convèncer el màxim nombre de persones d'una organització. Un exemple és la biblioteca sueca Punkt 127, on alguns companys i companyes sovint retreuen que s'ha convertit en un centre juvenil. Punkt 127, però, ha esdevingut "una institució de referència i un model de convivència amb unes xifres sorprenents: l'any passat, va rebre més de 100.000 visitants" (PEN Català, 2018).
5. **Sigues curós/a:** ens cal ser molt conscients que molts/es escriptors/ores joves escriuen com a alleujament (per exemple, en casos de salut mental). En paraules d'Allan Berry (Scottish Book Trust), "vam sentir que havíem de protegir la gent jove i el nostre equip perquè tothom es pogués sentir segur (potser a través d'estratègies d'anonimat a l'hora d'escriure)". Així doncs, ens cal tenir la preparació per saber gestionar situacions on puguin aparèixer sensacions, emocions o experiències que remoguin el grup.

"En un punt d'una sessió de DeBAT a BAT, una persona participant va compartir un fet inesperat. A més de la importància del rol del facilitador (saber veure què necessita el grup), la part bona és que es va generar l'espai de confiança suficient per sentir que podia compartir-ho. El teu rol com a facilitador és com una bombolla del Pep Bou que vigiles que no es peti, que l'aire no hi entri."
(Mon Mas, DeBAT a BAT)
6. **Recorda que treballem amb menors d'edat,** així que cal consultar la legislació de cada país i tenir la documentació pertinent (a Espanya, per exemple, el certificat de delictes de naturalesa sexual). Alhora, cal establir un protocol de prevenció, detecció i protecció en casos, per exemple, d'assetjament. Institucions com el National Centre for Writing, a més de tenir persones responsables en aquest àmbit, fan formació a tot l'equip de l'entitat (perquè tothom sàpiga com actuar en cas que sigui necessari).

El treball en xarxa

Per què em cal buscar partners?

En primer lloc, el treball en xarxa ens permet **incorporar mirades diverses sobre un mateix tema**, enriquint-ne el projecte resultant i ampliant les implicacions que comporta participar-hi, a més de fer-lo més efectiu i amb més probabilitat d'èxit. Això és especialment important les primeres vegades que una organització treballa amb població jove, perquè altres agents amb experiència poden donar-te un cop de mà. I fins i tot en els casos en què un projecte es considera

Allan Berry (Scottish Book Trust) ressaltava el fet que, al treballar a tot Escòcia, el treball en xarxa amb agents locals era molt important, ja que tenen un coneixement molt més profund del seu context proper, cosa que millora la qualitat global del projecte.

autosuficient, sempre és bo treballar col·laborativament (els àmbits de la vida d'una persona jove impliquen molts agents).

Com a exemple, podem citar *Literapolisbcn*, sorgit de la relació entre dues administracions locals (l'Institut de Cultura i el Consorci d'Educació de Barcelona). El projecte es dirigeix des de l'oficina de Barcelona Ciutat de la Literatura UNESCO (Institut de Cultura) i té la complicitat de les editorials, dels agents literaris, de les llibreries, de les biblioteques i de les autores i autors, que en validen els continguts i conjuguen el foment de la lectura, els elements pedagògics i el joc. Alhora, el projecte també ha comptat amb un empresa especialitzada que ha desenvolupat l'aplicació literària.

Aquests són altres arguments sobre per què cal buscar socis:

1. **No tothom és expert en tot**, de manera que distribuïnt les responsabilitats aconseguim que cadascú desenvolupi la tasca que li és més adient. A *EN RESIDÈNCIA* (projecte entre diverses administracions i agents), a més de l'alumnat i el creador/a, el cos docent encaixa la residència en els aprenentatges del grup, l'equip de mediació coordina i comissaria els projectes i el MACBA i el Museu del Disseny fan visites contextualitzades.
2. **Et permet compartir recursos i aprenentatges**: Mon Mas (*DeBAT a BAT*), tot i tenir l'opció d'executar la iniciativa ella mateixa, va trobar interessant que més persones poguessin conèixer aquesta manera de treballar, de manera l'equip de les biblioteques és qui executa el projecte.
3. **T'obre noves opcions de finançament**: com a exemple, el cas de l'*Scottish Book Trust*, que també treballen en col·laboració amb diferents grups especialitzats i, per això, tenen més opcions de finançament que si es presentessin sempre com una sola entitat.
4. **Pots fer difusió del projecte**: el projecte *Young Muslim Writers Awards*, per exemple, retransmet la cerimònia final a través d'un canal islàmic, soci oficial des de l'inici d'aquest certamen.
5. **Et permet disposar de certs recursos materials**: el certamen *The Orwell Youth Prize*, en col·laboració amb Penguin, pot donar un exemplar dels assajos d'Orwell a cada participant. Això també passa a *Lectura Jove*, on la biblioteca municipal, sòcia del projecte, busca els llibres entre la xarxa de biblioteques per tal que tothom pugui tenir un exemplar de les lectures.

Com ho puc fer?

Primer, cal establir un **principi de col·laboració**: treballar junts i sumar esforços ha de beneficiar tots els participants de la xarxa. A més, sovint cal una fase de reconeixement de lògiques i interessos diferents, que hem de ser capaços de comprendre mantenint una mirada oberta, ja que "reconèixer les fortaleces de cada membre de la xarxa amplia les possibilitats dels projectes" (Gijón, 2013, p. 23).

Posteriorment:

1. **Explora els recursos de l'entorn més pròxim**, ja que sovint ens sorprendrem de "la quantitat de materials, capacitats o eines que les persones més properes poden aportar a un projecte si aconseguim il·lusionar-los" (Vallvé, 2014, p. 23). Pot preguntar-se a les persones participants, a les famílies o al personal de l'organització. La proximitat, encara que depèn de cada projecte, sovint facilita les coses.
2. **Comparteix la pròpia il·lusió i aconseguix que els altres s'il·lusionin**. Tal com diu Rosalía Delgado, "tenir altres professors treballant en el mateix projecte genera amistats que es troben a faltar quan estàs sola a l'aula. Aquesta sensació de ser tots al mateix vaixell és molt positiva, que entre tots aportem des del nostre bagatge i experiència".
3. **Treballa amb constància**, establint i cuidant els socis del projecte, així podrem desenvolupar projectes de llarga durada. Per això és important "establir vincles sostenibles, que permetin repetir l'experiència i poder incorporar així millores" (Vallvé, 2014, p. 23). Aconseguir una relació equilibrada entre els agents beneficia tothom i facilita tornar a treballar junts.

"A Proyecto Mandarache es va contactar amb coneguts i persones de confiança (podien ser properes o recomanades): persones molt actives, amb una gran vocació (al ser l'inici del projecte, necessita molt d'afecte)." Alberto Soler (*Proyecto Mandarache*)

En un format breu més breu, també podem desenvolupar la nostra xarxa:

4. **A través de jornades, congressos i trobades**: és molt possible que puguem conèixer persones i organitzacions amb qui sovint podem establir vincles. Sovint pot ser necessari que una persona tingui assignada aquesta tasca.
5. **Fent ús de les xarxes socials**: podem trobar projectes o persones interessades en el nostre projecte o en l'àmbit en què treballem, i fàcilment podem escriure'ls un missatge.
6. **Tenir un perfil definit**: compartim el cas del National Centre for Writing, en el qual el fet d'afegir la paraula *Nacional* al nom va atraure l'atenció dels mitjans i va ajudar a establir nous contactes.
7. **L'èxit d'un projecte i la seva repercussió**: això genera que siguin altres agents els que es posin en contacte amb la teva organització per tal de desenvolupar un projecte plegats.

Un cop establert el contacte, és recomanable dissenyar conjuntament el projecte, consensuant els diferents punts de vista (uns poden aportar coneixement concret en l'àmbit de la literatura, d'altres poden conèixer més les persones amb les quals vols treballar). A *Versembrant*, per exemple, conjuntament amb els centres amb els quals treballa, es "determinen els valors i problemàtiques socials que es volen treballar", a més de tenir en compte les necessitats de cada grup (Versembrant, 2017, p. 4).

AVALUACIÓ

Per què em cal avaluar?

A tall introductori, convé **reivindicar l'avaluació com una fase cabdal de qualsevol projecte**. A partir de les entrevistes realitzades per dur a terme aquesta guia, així com la revisió de la bibliografia, hem pogut constatar que no sempre avaluem els projectes realitzats. En paraules de Barbieri (2017, p. 190):

“Evaluemos, sin temor y con rigor, el valor público de los programas y acciones desplegadas. Preguntémonos si han atendido necesidades colectivas, si han conseguido generar cooperación entre agentes diversos y si lo han hecho de manera equitativa. Analicemos la elaboración, implementación, resultados y efectos de las políticas. Evaluemos para aumentar la transparencia, rendir cuentas y examinar resultados. Pero fundamentalmente, para aprender y compartir el conocimiento que se pueda generar. Hagámoslo respetando la autonomía de los colectivos y personas implicadas. Intentemos ensayar un tipo de evaluación que contribuya a la acción.”

L'avaluació, doncs, té la finalitat de valorar i reflexionar sobre els objectius, els aprenentatges, el funcionament del grup o els sentiments i experiències, així com els aspectes organitzatius o metodològics. Abans, però, convé definir què volem avaluar, per així veure què ha anat bé i què no, regulant el procés per adequar-lo a la realitat i reorientant-lo quan escaigui.

“Clar que cal avaluar, tot i que cal revisar què avaluem. Em cal el nombre de joves que venen?, el nombre de préstecs? Què volem assolir? Si volem fer persones més curioses, segurament sí.”

(Mon Mas, DeBAT a Bat)

A banda de ser important per a l'organització i l'equip de facilitació, l'avaluació **també ha de servir per “reforçar l'autoestima dels nois i les noies**, i per reconèixer i agrair l'esforç que han fet”, així com per celebrar l'èxit del projecte. De fet, la revisió permet “apropiar-se del sentit del projecte en el qual han participat i prendre consciència de l'impacte que aquest ha tingut comunitat, en el grup i també a nivell individual” (Martín, 2012, p. 22).

“L'avaluació és important perquè et fa fer el que no estàs acostumat a fer, et força a innovar, a fer les coses d'una altra manera. És també important tenir una visió externa.”

(A. Besnard, Turfu les Éditions)

Alhora, fer un seguiment del projecte i dels seus resultats ens permet **tenir una memòria de tot allò que s'ha fet**, dotant d'arguments les persones responsables del projecte i tenint evidència del què ha funcionat. Això, a més de generar coneixement, serveix per justificar l'assignació de recursos i com a font d'informació més a l'hora de cercar nous recursos.

Com ho puc fer?

En primer lloc, és important **comptar amb la participació de tot el conjunt d'agents que han participat en el projecte** perquè ens permet tenir mirades diverses i ser més efectius. Pel que fa als i a les joves, no només haurien de participar-hi com a participants, sinó també com a dissenyadors del projecte.

A partir del treball de camp, per dur a terme l'avaluació ens caldria:

1. **Tenir clars els objectius i els resultats**, fins i tot en casos en que el finançament sigui escàs, ja que poden ser descrits de manera ben senzilla.
2. **Definir els espais i el temps** en els que es revisarà l'experiència: abans, durant i en acabar.
3. **Disposar de diferents dinàmiques de revisió**, tals com l'escriptura reflexiva o els debats (i concretar si seran individuals, col·lectives o d'altres).
4. **Concebre el projecte com un tot**, analitzant-ne els objectius, l'adquisició de coneixements o l'eficàcia de la intervenció (absorbint el màxim d'aprenentatges).

Respecte a les persones participants, hauríem de poder **avaluar les competències i habilitats treballades**, entre d'altres ítems. Agafant com a exemple un procés de creació-recerca: "la capacitat d'observació, d'experimentació, de reflexió i anàlisi, d'expressió, d'interpretació crítica dels referents culturals, i capacitat de recollir, documentar, exposar i difondre el treball. A l'hora d'avaluar, els i les participants podrien fer una autoavaluació com a complement a l'avaluació de l'equip de facilitació (Vallvé, 2014, p. 25).

Tanmateix, apuntar que **hi ha aspectes difícils d'avaluar**, com bé poden ser el plaer de la lectura o l'augment de l'autoconfiança. De fet, en paraules de la R. Delgado (First Literary Dates), en projectes culturals dins el marc escolars, si bé a Catalunya s'avalua més per competències (en l'etapa de l'ESO, dels 12 als 16 anys), al Batxillerat encara no, el que dificulta l'avaluació d'aquests ítems, sobretot tenint en compte que el procés i l'experiència ja són de per si importants.

Versembrant:

A través d'un qüestionari a les persones participants, es valora el grau de satisfacció amb els tallers així com el grau d'assoliment dels objectius. La valoració s'envia als responsables dels centres participants i serveix per "poder avaluar de forma conjunta l'activitat i determinar la seva incidència en la gent jove". (Versembrant, 2017, p. 6)

Recomanació:

Proposta d'estructura de projecte en quatre fases, ja que convé planificar l'avaluació a la vegada que es dissenya i desenvolupa el projecte³:

1. **Detecció de necessitats: diagnòstic i prioritització:**

³ Per a més informació, pot consultar-se el document font: *Ariza i López, 2017*.

Definició del problema sobre el qual es vol intervenir: a partir de concretar com recollim les dades i planificar-ne la recollida, escollim l'objectiu del projecte.

2. Revisió i definició d'objectius:

A més d'una revisió bibliogràfica i dels projectes previs, cal tenir el marc conceptual clar. Aleshores, podem establir els objectius del projecte: 1) un o dos objectius generals; 2) objectius específics; 3) objectius operatius.

Com a recomanació, podem definir els objectius seguint la nomenclatura SMART: "els objectius haurien de ser específics (Specific), mesurables (Measurables), assolibles (Achievable), realistes tenint en compte els recursos dels que disposem (Realistic) i que sigui possible assolir-los en el termini de temps del que disposem (time-bound)."

(Ariza, López, 2017, p.10)

3. Valoració de la implementació de la intervenció:

Ens permet avaluar el procés, a través de paràmetres com:

- Cobertura: referent al perfil de les persones participants, i que ens pot ser molt útil a l'hora d'avaluar amb perspectiva d'equitat, ja que "les intervencions poden tenir efectes diferents depenent dels col·lectius socials que les reben (Signal, 2008, a Ariza i López, 2017, p.11).
- Satisfacció: valorada per part de les persones participants i d'aquelles que duen a terme la intervenció, pot dur-se a terme a partir de breus enquestes (es qualifiquen els procediments i recursos utilitzats).

4. Valoració del compliment dels objectius de la intervenció:

Consisteix en avaluar els resultats, veure si hem complert els objectius planificats. Per fer-ho, s'ha de definir indicadors per cada objectiu específic i una avaluació abans i després del projecte.

Exemples d'avaluació

1. National Centre for Writing:

- **Participants més petits** (dels 4 als 11-12 anys): escriuen quelcom que hagin après en un post-it.
- **Participants més grans**: escriuen un cas pràctic (una o dues pàgines), de manera lliure i sense guiar, anònimament.
- **Organització**: duen a terme un informe per veure com han treballat (també en casos de partenariat) i n'analitzen les dades per, entre d'altres, veure si arriben a qui volien arribar.

2. DeBAT a BAT:

- **Joves**: pel que fa als tallers, l'avaluació es duu a terme en qualsevol de les activitats realitzades; i, si bé no hi ha una avaluació global del projecte, al començament i final de les sessions es deixa un espai per compartir impressions.
- **Biblioteca** (qui executa el projecte): poden demanar una avaluació als Instituts (feta pel professorat). Tot i que no és obligatòria, sovint és necessitat de les institucions.

- **Grup impulsor** (qui dissenya i fa un seguiment del projecte): l'avaluació es realitza en conversa, valorant el desenvolupament del projecte, tot i que hi ha un protocol per poder fer el buidatge.
- **Grup "Bategades"** (espai virtual de tots els agents implicats): l'equip de la biblioteca fa un informe (obert) després de cada sessió amb un grup, on sovint s'hi inclou informació sobre l'avaluació de la sessió per part dels/de les joves (l'escriptura és una eina habitual de valoració).
- **Sessions de formació**: totes tenen un espai d'avaluació (de conversa, qualitatiu). Alhora, la persona facilitadora també avalua la sessió amb l'entitat responsable del projecte (la reunió queda recollida en acta).

3. Projecte Mandarache:

- **Participants**: si bé no participen de l'avaluació, l'equip d'educadors/es procura tenir una impressió general del desenvolupament del projecte.
- **Equip de voluntariat**: realitzen qüestionaris de caràcter general, en els que es pregunta sobre aspectes logístics i sobre la seva relació amb el voluntariat (com ha anat, com han estat,...).
- **Grup promotor**: a més de fer una avaluació contínua del projecte (a cada reunió), les persones del grup omplen un formulari a final de curs (previ a la reunió d'avaluació final).
- **Taller de creació *Libreta Mandarache***: les persones participants a aquest taller responen un formulari (20-30 preguntes), participen en una sessió d'avaluació sobre les seves expectatives, recullen propostes i consells per als futurs participants, i opinen sobre el disseny del projecte (els espais, el procés de convocatòria, les activitats, els continguts, el professorat dels tallers, etc.). Aquesta avaluació s'ha fet des de la regidoria, amb el suport de J. Berenguer (especialista en polítiques de joventut), que dirigeix la primera sessió intensiva d'aquest taller.
- **Projecte Mandarache**: actualment s'ha encarregat una anàlisi d'impacte del projecte, tot i que des de la primera edició se'n fan memòries. A l'inici, eren més senzilles, per tal de rendir comptes a nivell intern, però des que es van establir el conveni amb la Direcció General del Llibre i Foment de la Lectura del Ministeri de Cultura, són molt més detallades.

NO TE N'OBLLIDIS: FACTORS A TENIR EN COMPTE

A partir de les entrevistes, fem un recull dels aprenentatges i reptes més compartits entre les diverses organitzacions:

- 1. Reconeix i escolta els i les joves:** per descobrir noves maneres d'apropar-nos als i a les joves, primer hem d'estar obertes a escoltar i a aprendre d'altres perspectives, incloent-hi el reconeixement de la seva vida literària i reivindicant-ne el seu coneixement. Gràcies a *First Literary Dates*, per exemple, la responsable del projecte ha llegit gèneres literaris que mai abans havia llegit. En paraules de les persones participants a ART31 (d'entre 13 i 25 anys), "no demaneu idees per, a continuació, ser ignorades; no volem que se'ns demani la nostra opinió, volem que ens escolteu" (AMA Culture Hive, 2016). *Kulturhuset*, per exemple, ha introduït els elements dels espais de les biblioteques a partir dels suggeriments dels/de les joves; i ressalten: "la importància de conèixer aquest públic i fer-lo protagonista dels espais i de les activitats", de manera que "els joves se sentin molt més atrets i vinculats" (PEN Català, 2018).
- 2. Vetlla per l'equitat:** tal com explica la V. Maitland (NCW), els infants d'escoles privades tenen el temps i els recursos per venir (al NCW), mentre que arribar i assegurar la participació de les famílies provinents d'entorns més desfavorits és més difícil. Per això que calen esforços per arribar a tothom, reduint les desigualtats. Com a exemple, dues propostes del NCW:
 - a. Tallers amb infants d'edat primerenca en escoles rurals de primària (majoritàriament públiques): l'objectiu és incorporar al seu imaginari noves possibilitats futures (si no ho coneixes, no t'ho pots imaginar).
 - b. Grup líder representatiu: al grup líder d'un dels projectes es va aconseguir una barreja de persones de contextos socials diferents, el que va ser clau per poder arribar als diferents segments de la població. Des del NCW afirmen que pot ser difícil trobar les primeres persones, però aconseguir els referents adients, els bons ambaixadors, pot ser un factor clau per arribar a tothom.
- 3. Apropa't a la diversitat d'interessos:** ens cal identificar les inquietuds i necessitats dels i de les joves tenint en compte que una persona jove no representa tot el grup, ja que no és homogeni. Tothom és necessari i hem de poder donar resposta a les diferents realitats, brindant multitud d'opcions de participació. Segons Joan Bustos, els projectes que tenen això en compte són una "eina inequívoca d'inclusió: tothom pot participar-hi fent qualsevol de les nombroses tasques subsidiàries", pel que "es potencia l'autoestima de tots els qui hi intervenen" (Bustos, 2015).

First Literary Dates, per exemple, promou parlar de qüestions culturals fugint de la idea acadèmica amb la qual s'associa i convertint-ho en una conversa informal i natural.

Tal com diuen els joves d'ART31, "no suposeu que tots els joves són iguals: tots som diferents i si voleu que ens involucrem, heu d'escoltar els nostres interessos" (AMA Culture Hive, 2016).

4. **Promou l'apropiació cultural:** tal com s'afirma des d'*EN RESIDÈNCIA*, cal insistir a l'alumnat "sobre el fet que s'han d'apropiar del sistema cultural, en la mesura que se'ls convida com a agents actius, amb deures i responsabilitats recíproques". De fet, els vincles que pot desencadenar un projecte de creació en el que hi participa un artista "amplifiquen i expandeixen el projecte i contribueixen a fer efectiu el dret a participar en la vida cultural, i a la construcció de ciutadania cultural activa", ja que els vincles educació-cultura, fent una valoració del projecte, són escassos en ambdós sentits (Creadors EN RESIDÈNCIA, 2019).

Mandarache:

A més de prendre la decisió de qui guanya el premi del certamen, totes les activitats estan dissenyades per a la participació activa dels i de les joves. Com a exemple, la trobada amb escriptors/es. Si bé tradicionalment consta d'una presentació-ponència, del parlament de l'autor i d'una ronda de preguntes, a *Mandarache* el professorat o algú de l'equip de biblioteques fa la presentació, després parla breument l'autor i, durant 1h30", el paper dels nois i noies és fonamental. En paraules d'A. Soler, "aprendre a llegir és aprendre a preguntar a un llibre". A més, "a través de la pregunta d'un altre, una persona llegeix el llibre des d'una segona perspectiva".

5. **Recorda que el món de la literatura és molt ampli:** d'una banda, cal poder treballar la literatura en un sentit ampli, no només l'anomenada juvenil, cultivant l'amor per la literatura. Tal com diu A. Soler, els llibres de *Mandarache* no estan pensats concretament pel col·lectiu de joves, no són lectures que els complaquin, sinó que intenten que els posin en un altre lloc, el que inclou l'art literari juvenil però moltes altres coses. D'altra banda, la literatura pot treballar-se des de moltes perspectives, tal com posen de manifest *The Hip-hop Shakespeare Company* o *Versebrant*: en el primer, s'aprenen els conceptes bàsics del rap, del ritme i dels recursos literaris per després ajustar el text a la música, mentre que en el segon es creen noves peces amb el llenguatge líric de Shakespeare i els ritmes del hip-hop.

6. **Cultiva el bon ambient i la motivació:** són molts els projectes i les persones participants que subratllen la importància de que tothom es pugui sentir amb l'espai i el moment per poder compartir la seva opinió. I, estretament vinculat amb això, s'assenyala la motivació com a principal per tirar endavant un projecte. Tal com explica Arthur Besnard, *Turfu les éditions* inicialment era com un joc, construir una associació per aprendre-ho tot, però el resultat va ser el que va ser (una associació) perquè tothom estava molt motivat. I val a dir que tot l'alumnat estava motivat perquè "era un projecte gran i interessant, a més de ser encoratjador quan el projecte funciona".

"Ets al cor de l'organització (és professional i molt acollidor), desenvolupant diferents competències (en lloc de prioritzar la interpretació final). Em fa sentir orgullós: som una família, una comunitat."
(Testimoni, Royal Exchange Company)

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia citada

Ariza, C., López, M. J. (2017). Recomanacions per a l'avaluació d'intervencions comunitàries. Recuperat de https://www.aspb.cat/wpcontent/uploads/2017/07/Recomanacions_Avaluacio_Intervencions_comunitaries.pdf

Assemblea General de les Nacions Unides. (1991). *Convenció sobre els Drets de l'Infant*. Recuperat de http://treballiaferssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematicos/07infanciaiadolescencia/observatori_drets_infancia/destacats_columna_dreta/Convencio_drets_infancia.pdf

Assemblea General de les Nacions Unides. (1948). *Declaració Universal de Drets Humans*. Recuperat de https://www.ohchr.org/en/udhr/documents/udhr_translations/cln.pdf

Barbieri, N. (2017). *Políticas culturales en los ayuntamientos del cambio. ¿Hacia unas políticas públicas de lo común?*. Recuperat de <http://revistas.uca.es/index.php/periferica/article/download/4199/3873>

Barbieri, N. (2015). Drets culturals: què són, com s'han desenvolupat a Catalunya i quin tipus de polítiques demanen. *Estat de la cultura i de les arts 2015*, 17-23. Recuperat de https://ddd.uab.cat/pub/caplli/2015/146188/drets_culturals.pdf

Barutel Gaspar, N. (2019). *Informe analític: Engage! Young Producers: Building bridges to a freer world*. Recuperat de <https://engagenow.eu/wp-content/uploads/2019/09/Informe-Engage-CAT-1.pdf>

Culture Action Europe, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (European Commission), ECCOM Progetti s.r.l , Fondazione Fitzcarraldo, Intercult. (2017a). *Final Report: Study on Audience Development - How to place audiences at the centre of cultural organisations*. Recuperat de <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cc36509d-19c6-11e7-808e-01aa75ed71a1>

Culture Action Europe, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (European Commission), ECCOM Progetti s.r.l , Fondazione Fitzcarraldo, Intercult. (2017b). *Guide part I, tools of audience development: a practical guide for cultural operators: Study on Audience Development - How to place audiences at the centre of cultural organisations*. Recuperat de <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f4aa49f9-19c2-11e7-808e-01aa75ed71a1>

Culture Action Europe, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (European Commission), ECCOM Progetti s.r.l , Fondazione Fitzcarraldo, Intercult. (2017c). *Guide part II, rules for audience development: key recommendations: Study on Audience Development - How to place audiences at the centre of cultural organisations*. Recuperat de <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bed9046c-19c3-11e7-808e-01aa75ed71a1>

Culture Action Europe, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (European Commission), ECCOM Progetti s.r.l , Fondazione Fitzcarraldo, Intercult. (2017d). *Catalogue – Case Studies: Study on Audience Development - How to place audiences at the centre of cultural organisations*. Recuperat de <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/15a78b0c-19c6-11e7-808e-01aa75ed71a1>

Garry, K., Goodwin, P. (2015). *Towards Cultural Co-design: Connecting Communities through Culture*. Recuperat de https://www.birmingham.gov.uk/download/downloads/id/8656/towards_cultural_co-design_-_evaluation_report.pdf

Gijón Casares, M. (2013). *Aprenentatge servei i inclusió social*. Recuperat de https://aprenentatgeservei.cat/wp-content/uploads/guies/APS_inclusio_social_cat.pdf

Interarts. (2008). *Accés de la gent jove a la cultura: informe final*. Recuperat de <http://www.interarts.net/descargas/interarts822.pdf>

Martín Garcia, X. (2012). *Guia pràctica per a projectes d'Aprenentatge Servei: Fem projectes d'ApS*. Recuperat de https://aprenentatgeservei.cat/wp-content/uploads/guies/Minyons_GuiaApS.pdf

Open Method of Coordination (OMC). (2012). *A report on policies and good practices in the public arts and in cultural institutions to promote better access to wider participation in culture*.

Recuperat de http://ec.europa.eu/culture/policy/strategic-framework/documents/omc-report-access-to-culture_en.pdf

Vallvé Cordoní, Ll. (2014). *Com fer ApS a través de les arts?*. Recuperat de https://aprenentatgeservei.cat/wp-content/uploads/guies/aps_art_web_2.pdf

PEN Català, National Centre for Writing, Det Fria Ordets Hus, Krakowskie Biuro Festiwalowe. (s.d.). *Engage! Young Producers: Building bridges to a freer world*. Manuscrit inèdit, PEN Català, Barcelona

Recomendación del Parlamento Europeo y del Consejo, de 18 de diciembre de 2006, sobre las competencias clave para el aprendizaje permanente, *Diario Oficial de la Unión Europea*, L 394, § 10-18 (2006).

Bibliografia dels projectes analitzats

Espanya (Catalunya)

DeBAT a BAT

Barutel, N. (2019, juliol 23). Entrevista amb Mon Mas. [comunicació personal]

Diputació de Barcelona. (Octubre 2016). *Desafiant el pensament crític dels joves en el nou projecte de la XBM "DeBAT a BAT, Llegir i Llegir-se"*. Recuperat de <https://www.diba.cat/en/web/biblioteques/bibliosfera/-/newsletter/45827296/96/84705270/desafiant-el-pensament-critic-dels-joves-en-el-nou-projecte-de-la-xbm-debat-a-bat-llegir-i-llegir-se-disciplinesart%EDstiques>

Mas, M. (Desembre 2017). *DeBAT a BAT*. Recuperat de <https://elmondelamon.wordpress.com/2017/12/06/debat-a-bat/>

PEN Català. (Juny 2019). *DeBAT a BAT, llegir i llegir-se*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/debat-a-bat/>

EN RESIDÈNCIA

Creadors EN RESIDÈNCIA. (Juny 2019). *El projecte/definició*. Recuperat de <http://www.enresidencia.org/ca/definicio>

PEN Català. (Juny 2019). *EN RESIDÈNCIA. Creadors als instituts de Barcelona*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/in-residence-artists-at-the-schools-of-barcelona/>

Seró, L. (2019, abril 6). EN RESIDÈNCIA: creadors als instituts de Barcelona. *Ara*. Recuperat de https://www.enresidencia.org/sites/default/files/en_residencia.pdf

Escritura en Vivo

Barutel, N. (2019, juliol 22). Entrevista amb Marcos Xalabarder. [comunicació personal]

Escritura en Vivo. (s. d.). *El arte de la escritura en directo*. Recuperat de <https://escrituraenvivo.org/quienes-somos/>

PEN Català. (Juny 2019). *Escritura en vivo*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/escritura-en-vivo/>

First Literary Dates

Barutel, N. (2019, juliol 18). Entrevista amb Rosalía Delgado. [comunicació personal]

Barutel, N. (2019, maig 17). Entrevista amb Rosalía Delgado. [comunicació personal]

Carbonell, J. (Maig 2017). 'First literary dates'. *Creer como lectores. El Diario de la Educación*. Recuperat de <https://eldiariodelaeducacion.com/pedagogiasxxi/2017/05/09/first-literary-dates-creer-como-lectores/>

Institut del Teatre. (2018, abril 25). *First Literary Dates*. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=uS1eDITKtec>

Miño, R., Perelló, M., Sancho, J. M. (Maig 2018). *First Literary Dates: un proyecto para promover la pasión por la lectura en el alumnado de secundaria... ¡y mucho más!*. *El Diario de la Educación*. Recuperat de <https://eldiariodelaeducacion.com/blog/2018/05/14/first-literary-dates-un-proyecto-para-promover-la-pasion-por-la-lectura-en-el-alumnado-de-secundaria-y-mucho-mas/>

PEN Català. (Juny 2019). *First Literary Dates*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/first-literary-dates/>

FLIC (Festival de literatura i arts infantil i juvenil)

FLIC. (Juny 2019). *Què és el FLIC?*. Recuperat de <http://flicfestival.com/que-es-el-flic/#>

FLIC. (Juny 2019). *Talleres de creació literaria*. Recuperat de <http://flicfestival.com/es/para-escuelas-2019/>

PEN Català. (Juny 2019). *FLIC*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/flic/>

Foment de lectura en llengua catalana per a joves lectors

Associació d'Escriptors en Llengua Catalana. (Juliol 2019). *L'associació i el Casal d'Infants del Raval continuen fomentant la lectura*. Recuperat de

<https://www.escriptors.cat/noticia/lassociacio-i-el-casal-dinfants-del-raval-continuen-fomentant-la-lectura>

Associació d'Escriptors en Llengua Catalana. (Abril 2019). *El projecte de foment de la lectura, cas de bones pràctiques*. Recuperat de <https://www.escriptors.cat/noticia/el-projecte-de-foment-de-la-lectura-cas-de-bones-practiques>

PEN Català. (Juny 2019). *Foment de lectura en llengua catalana per a joves lectors*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/foment-de-lectura-en-llengua-catalana-per-a-joves-lectors/>

Casal dels Infants. (2018, juny 14). *En Jaume Copons comparteix la literatura amb joves del Programa de Formació Inicial (PFI)*. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=TeoBGldhpSU&list=PLt2vkGsi9kM6-ETKv13OYf7CdXAFtOOhJ&index=2>

Grectubers

PEN Català. (Juny 2019). *Grectubers*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/grectubers/>

Literapolisbcn

Consorci d'Educació de Barcelona. (2019): *LITERAPOLISBCN: programa d'acció lectora*. Recuperat de

https://www.edubcn.cat/rcs_gene/extra/05_convocatoria_unificada_programes/2019_2020/L0802_LiterapolisBcn_DESCRIPTIVA.pdf

Nerín, G. (2017, setembre 4). *Literapolis BCN, l'app literària de la ciutat per a joves*. *El Nacional*. Recuperat de https://www.elnacional.cat/ca/cultura/literapolis-bcn-app-literaria-barcelona_188070_102.html

PEN Català. (Juny 2019). *Literapolisbcn*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/literapolis/>

Ajuntament de Sant Boi de Llobregat. (Setembre 2017). *LiterapolisBCN*. Recuperat de <http://pladeformacioajuntament.santboi.cat/blog/literapolisbcn/>

Ribas Tur, N. (2017, setembre 4). *Un esquer 2.0 perquè els joves llegeixin*. *L'ICUB llança Literapolis BCN, una apli amb una gimcana literària per Barcelona*. *Ara*. Recuperat de https://www.ara.cat/cultura/Barcelona-gimcana-literaria-Literapolis-BCN_0_1863413754.html

Moving Cinema

Moving Cinema. (Juny 2019). El projecte. Recuperat de <http://movingcinema.eu/ca/el-projecte/>

PEN Català. (Juny 2019). Moving Cinema. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/moving-cinema/>

Premi de Literatura Protagonista Jove

Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil. (Juny 2019). 24è Premi de Literatura «Protagonista Jove» 2019-2020. Recuperat de <https://www.clijcat.cat/Protagonista-Jove-Inscripcio-i-Bases>

PEN Català (Juny 2019). *Premi de Literatura Protagonista Jove*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/premi-de-literatura-protagonista-jove/>

Projecte Lectura Jove

Bustos, J. (2015). *Booktrailers a l'aula: una mirada diferent a la lectura*. Recuperat de http://www.clijcat.cat/faristol/descargas/81/7_81.pdf

PEN Català. (Juny 2019). *Projecte Lectura Jove*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/projecte-lectura-jove/>

PEN Català. (Maig 2019). *Booktrailers: Una alternativa per implicar els joves lectors*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/blog/engage-in-nou-cas-projecte-lectura-jove/>

Projecte Lectura Jove. (s.d.). Projecte Lectura Jove. Recuperat de <http://mdlprojectelecturajove.blogspot.com/>

Versebrant

Ajuntament de Vic. (2018, febrer 2). *El racisme embruta*. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=TeoBGldhpSU&list=PLt2vkGsi9kM6-ETKv13OYf7CdXAFtOOhJ&index=2>

Fundació Carulla. (2018, novembre 21). *Projecte finalista Premi Lluís Carulla 2018: Versebrant*. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=TeoBGldhpSU&list=PLt2vkGsi9kM6-ETKv13OYf7CdXAFtOOhJ&index=2>

PEN Català. (Juny 2019). *Versebrant*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/versebrant/>

Versebrant. (2017). *Projecte educatiu*. Recuperat de <https://www.versebrant.cat/wp-content/uploads/2017/11/DOSSIER-VERSEBRANT-2017-18-BQ.pdf>

Espanya (Galícia)

Festival Dos Eidos

PEN Català. (Juny 2019). *Festival Dos Eidos*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/festival-dos-eidos/>

Servizo de Audiovisuais da Deputación de Lugo. (2017, agost 3). *Noticia de Lugo: Presentación Festival Eidos*. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=j2ejHExQd1s>

Espanya (Illes Balears)

Taller de lectura jove

PEN Català. (Juny 2019). *Taller de Lectura Jove*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/taller-de-lectura-jove-ateneu-de-mao/>

Espanya (Múrcia)

Proyecto Mandarache

Ayuntamiento de Cartagena. (2018, maig 9). *Premios Mandarache Hache 2018. Amor libro*. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=Elmi37mpBbg&feature=youtu.be>

Barutel, N. (2019, juliol 11). Entrevista amb Alberto Soler. [comunicació personal]

Barutel, N. (2019, maig 20). Entrevista amb Alberto Soler. [comunicació personal]

Ministerio de Cultura y Deporte. (s. d.). *Proyecto Mandarache o cómo hacer que una ciudad se vuelque con la lectura*. Recuperat de

<http://www.culturaydeporte.gob.es/cultura/areas/libro/mc/lectureando/lectureando-con/mandarache.html>

PEN Català. (Juny 2019). *Mandarache. Premio Jóvenes Lectores de Cartagena*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/mandarache-premio-jovenes-lectores-de-cartagena/>

Universidad Politécnica de Cartagena. (s. d.). *Premio Mandarache-Premio Hache 2018*. Recuperat de <https://media.upct.es/portfolio/?id=291>

Espanya (País Basc)

Letras y Fútbol

Fundazioa Athletic Club (2019). *Letras y Fútbol*. Recuperat de <http://www.letrasyfutbol.com/>

Fundazioa Athletic Club. (2018, gener 12). *Letras y Fútbol 2017: Reflexiones*. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=7NMRZMW-iw0>

Fundazioa Athletic Club. (2017, gener 23). *Resumen de 'Letras y Fútbol' 2016*. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=wE2zPHDtKKo>

PEN Català. (Juny 2019). *Letras y Fútbol*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/prova/>

Zuazua, P. (2015, setembre 25). Athletic Club de Lectura: El conjunto bilbaíno lanza un proyecto de fomento de la literatura que implica a jugadores, técnicos y directivos del club. *El País*. Recuperat de <http://www.letrasyfutbol.com/>

Alemanya

Searching for Nadia

European Theatre Convention. (s. d.). *Searching for NADIA*. Recuperat de <http://www.searchingfornadia.eu/>

PEN Català. (Juny 2019). *Searching for Nadia*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/searching-for-nadia/>

The Poetry Project

PEN Català. (Juny 2019). *The Poetry Project*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/the-poetry-project/>

Peschel, S. (2016). Holding back the tears: A writing project has turned young refugees from Afghanistan into poets. The creative talents read their work at the International Literature Festival in Berlin, where many listeners found themselves fighting back the tears. Qantara.de. Recuperat de <https://en.qantara.de/node/25003>

Dinamarca

KulturCrew

PEN Català. (Juny 2019). *KulturCrew*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/kultur-crew/>

Tomorrow is Never a New Day

PEN Català. (Juny 2019). *Tomorrow is Never a New Day*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/tomorrow-is-never-a-new-day/>

França

Turfu les éditions

Barutel, N. (2019, juliol 26). Entrevista amb Arthur Besnard. [comunicació personal]

Cahiers pédagogiques. (avril 2018). *Un éditeur lycéen qui met les livres à toutes les sauces*. Recuperat de <http://www.cahiers-pedagogiques.com/Un-editeur-lyceen-qui-met-les-livres-a-toutes-les-sauces>

Cardie de l'Académie de Poitiers. (Desembre 2018). *TURFU: Lycée Pilote Innovant International*. Recuperat de http://hebergement.ac-poitiers.fr/cardie/innovatheque/1819/fiches_diffusion/TURFU_LP2I.pdf

Expérithèque. (s. d.). *Création d'une maison d'édition associative par des élèves de 2nde dans un cadre interdisciplinaire: Turfu les éditions*. Recuperat de <https://eduscol.education.fr/experitheque/consultFicheIndex.php?idFiche=13549>

Le café pédagogique. (s. d.). *Lettres : Hélène Paumier : Quand des lycéens créent une maison d'édition*. Recuperat de <http://www.cafepedagogique.net/lexpresso/Pages/2017/09/04092017Article636401069926462587.aspx>

PEN Català. (2019). *Una editorial a les aules. Interview to: Turfu les Éditions*. [vídeo]. PEN Català, Barcelona.

PEN Català. (Juny 2019). *Turfu les éditions*. Recuperat de: <https://engagenow.eu/organizations/turfu-les-editions/>

Hongria

Writing and Solidarity - A dialogue of generations

PEN Català. (Juny 2019). *Writing and Solidarity - A dialogue of generations*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/writing-and-solidarity/>

Itàlia

Scomodo

PEN Català. (Juny 2019). *Scomodo*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/scomodo/>

PEN Català. (2018, juliol 23). *Scomodo Presentation - Workshop on young audience development*. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=MNRUgUAa7FQ>

Scomodo. (2019). *Spazio Scomodo*. Recuperat de <https://www.spazioscomodo.org/>

Polònia

School of Reading

Krakow Festival Office. (s. d.). *Szkoły Czytania*. Recuperat de <http://miastoliteratury.pl/szkola-czytania/>

PEN Català. (Juny 2019). *School of Reading*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/school-of-reading/>

Regne Unit

Gulbenkian – ART31

AMA Culture Hive. (2016). *Art31Kent: Young people and the arts*. Recuperat de <https://www.culturehive.co.uk/wp-content/uploads/2016/07/ART31-Grants-for-the-Arts-Case-Study.pdf>

ART31 Kent. (2017a, octubre 31). *How did it all start?*. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=s3PDI8FILj4>

ART31 Kent. (2017b, octubre 31). *Young people igniting change in the arts*. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=Ru57OdzAM4o>

ART31 Kent. (2017c, octubre 31). *What is ART31?*. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=JQb1VKsOdbM>

ART31 Kent. (2016, maig 4). *What is ART31?*. [Vídeo]. Recuperat de https://www.youtube.com/watch?time_continue=12&v=MWzCCMoVRU

Gulbenkian. (2019). *About us*. Recuperat de <https://thegulbenkian.co.uk/about-us/>

PEN Català. (Juny 2019). *Gulbenkian*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/organizations/gulbenkian/>

Gulbenkian. (2016, setembre 5). *Gulbenkian Welcome 2016*. [Vídeo]. Recuperat de https://www.youtube.com/watch?time_continue=9&v=V-V-NCqYGg4

Handover Festival

Engage! (2018, desembre 11). *Engage! Young Arts Professionals, in Norwich (UK)*. [Vídeo]. Recuperat de https://www.youtube.com/watch?time_continue=302&v=PyBkGZPE8-E

National Centre for Writing. (2019). *Handover: literary festival in a day*. Recuperat de <https://nationalcentreforwriting.org.uk/whats-on/handover-literary-festival-in-a-day/>

PEN Català. (Abril 2019). *Festival in a day*. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/blog/festival-in-a-day/>

Ledbury Poetry Festival

Ledbury Poetry Festival. (2019). Ledbury Poetry Festival. Recuperat de <https://www.poetry-festival.co.uk/>

PEN Català. (Juny 2019). Ledbury Poetry Festival. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/organizations/ledbury-poetry-festival/>

Project X

HOME. (s. d.). Project X. Recuperat de <https://homemcr.org/event/project-x/>

PEN Català. (Juny 2019). Project X. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/project-x/>

The Hip-hop Shakespeare Company

PEN Català. (Juny 2019). The Hip-hop Shakespeare Company. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/the-hip-hop-shakespeare-company/>

The Guardian. (2009, abril 15). The Hip-hop Shakespeare Company. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=nYQvyZCuCzU>

The Hip-hop Shakespeare Company. (2018). The Hip-hop Shakespeare Company. Recuperat de <http://www.hiphopshakespeare.com/>

The Orwell Youth Prize (Workshops in schools)

PEN Català. (Juny 2019). The Orwell Youth Prize. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/the-orwell-youth-prize/>

The Orwell Foundation. (s. d.). The Orwell Youth Prize: What we do. Recuperat de <https://www.orwellfoundation.com/the-orwell-youth-prize/abouttheyouthprize/what-we-do/>

The RoundHouse

Barutel, N. (2019, juliol 9). Entrevista amb Tina Ramdeen. [comunicació personal]

PEN Català. (Juny 2019). The Roundhouse. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/organizations/the-roundhouse/>

Roundhouse. (2017). Guided by young voices: how to include young people on your board and in your decision making processes. Recuperat de <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/rh-sitefiles/marketing/Guided+by+Young+Voices.pdf>

Roundhouse. (2011, novembre 3). Introducing the Roundhouse 11-25 Creative Programme. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=nYQvyZCuCzU>

Roundhouse. (s. d.). About. Recuperat de <https://www.roundhouse.org.uk/about-us/>

What's Your Story?

Barutel, N. (2019, juliol 19). Entrevista amb Allan Berry. [comunicació personal]

Dubois, C. (2015, setembre 23). What's Your Story? | Scottish Book Trust. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=bCFlyahZHVO>

PEN Català. (Juny 2019). What's Your Story?. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/whats-your-story/>

Scottish Book Trust (2019). What's Your Story?. Recuperat de <https://www.thestoryis.co.uk/>

Young Ambassadors

Barutel, N. (2019, juliol 19). Entrevista amb Victoria Maitland. [comunicació personal]

PEN Català. (Juny 2019). Young Ambassadors. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/young-ambassadors/>

Norwich School. (Gener 2018). Three Norwich school pupils announced as WCN Young Ambassadors for 2018. Recuperat de <https://www.norwich-school.org.uk/news-and-events/senior-school-news/three-norwich-school-pupils-announced-as-wcn-young-ambassadors-for-2018>

National Centre for Writing. (2019). Young Ambassadors. Recuperat de <https://nationalcentreforwriting.org.uk/young-ambassadors/>

Young Company Writers

PEN Català. (Juny 2019). Young Company Writers. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/young-company-writers/>

Royal Exchange Theatre. (s. d.). Young Company Writers. Recuperat de <https://www.royalexchange.co.uk/young-company-writers>

Royal Exchange Theatre. (2017, març 17). The Royal Exchange Young Company. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=Y0qAe448Nj4>

Royal Exchange Theatre. (2016, novembre 22). Young Company – Behind the scenes. [Vídeo]. Recuperat de https://www.youtube.com/watch?time_continue=21&v=uCkBma8Ob0E

Royal Exchange Theatre. (2016, juny 2). Join the Royal Exchange Young Company 2016-17. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=ZUzPuwljk8>

Young Muslim Writers Awards

PEN Català. (Juny 2019). Young Muslim Writers Awards. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/young-muslim-writers-awards/>

Qureshi, H. (2015, desembre 4). Young Muslim writers awards: celebrating a more diverse creative voice. The Guardian. Recuperat de <https://www.theguardian.com/culture/2015/dec/04/young-muslim-writers-awards-celebrate-creativity-of-schoolchildren>

Young's People Laureate

PEN Català. (Juny 2019). Young People's Laureate. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/case-studies/young-peoples-laureate/>

Spread the Word. (2017, juliol 31). Spread the Word's Young People's Laureate for London Poetry Lab + A Poem For London. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=lr9S0KZHmNk>

Sèrbia

Kolarac Foundation

PEN Català. (Juny 2019). Kolarac Foundation. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/organizations/kolarac-foundation/>

The Ilija M. Kolarac Endowment. (s. d.). Kolarac Foundation. Recuperat de <http://www.kolarac.rs/kolarac-foundation/?lang=en>

Krokodil

Association Krokodil. (Juny 2019). Festival Krokodil. Recuperat de <http://www.krokodil.rs/eng/festival-krokodil/>

PEN Català. (Juny 2019). Krokodil. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/organizations/krokodil/>

Suècia

Det Fria Ordets Hus

Barutel, N. (2019, juliol 31). Entrevista amb Nahide Arabadji. [comunicació personal]

PEN Català. (Juny 2019). Det Fria Ordets Hus. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/organizations/det-fria-ordets-hus/>

Växjö kommun. (Juny 2019). Det Fria Ordets Hus. Recuperat de <https://www.vaxjo.se/sidor/se-och-gora/kultur-och-noje/det-fria-ordets-hus.html>

Dynamo Club

PEN Català. (Juny 2019). Dynamo Club. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/organizations/dynamo-club/>

Stadsbiblioteket Göteborg. (Febrer 2017). Dynamo på Stadsbiblioteket. Recuperat de <https://www.stadsbiblioteket.nu/dynamo/>

Livet Bitch!

Livet Bitch!. (s. d.). Ett kulturprojekt för tjejer, av tjejer. Recuperat de <http://livetbitch.se/>

PEN Català. (Juny 2019). Livet Bitch!. Recuperat de <https://engagenow.eu/case-studies/livet-bitch/>

Lava - Kulturhuset Stadsteater

Stockholm Stadsteater. (s. d.). Lava. Recuperat de https://kulturhusetstadsteatern.se/Bibliotek/Lava_Bibliotek_Verkstad/About-us-In-English/?id=39538&epslanguage=en

PEN Català. (Juny 2019). Kulturhuset Stadsteatern. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/organizations/kulturhuset-stadsteatern/>

PEN Català. (Maig 2018). Rellegint les biblioteques juvenils: segmentació i confiança, l'exemple de Suècia. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/blog/rereading-libraries-for-young-people-dividing-creativity-and-trust-the-swedish-example/>

Punkt 127

PEN Català. (Maig 2018). Rellegint les biblioteques juvenils: segmentació, creativitat i confiança, l'exemple de Suècia. Recuperat de <https://engagenow.eu/ca/blog/rereading-libraries-for-young-people-dividing-creativity-and-trust-the-swedish-example/>